

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Altmışbeşinci İçtima

10 Kânunuevvel 1339 Pazartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	125	6. — Zonguldak Mebusu Tunahı Hilmi Beyin, büyük şehirlerde otomobil kazaları vukua gelmemesi için katî bir tedbir ittihaz edilip edilmediğine dair sual ve Dahiliye Vekili Ferid Beyin şifahi cevabı (6/56)	130:131
2. — Sualler, cevaplar	125	7. — Niğde Mebusu Hâzım Beyin, vapurla seyahat eden memurinin harcırah ve yevmiyelerine dair suali ve Maliye Vekili Hasan Fehmi Beyin şifahi cevabı (6/13)	131:132
1. — Ertuğrul Mebusu Halil Beyin, Menhubat Komisyonu âzalarına hakkı huzur olarak verilecek ücretlere dair Dahiliye, Adliye ve Maliye vekâletlerinden şifahi suali (6/69)	125	8. — Ergani Mebusu İhsan Hâmid Beyin, İstikrazı Dahilî tahvilâtına dair Maliye Vekâletinden suali (6/38)	132
2. — Ergani Mebusu Kâzım Vehbi Beyin, Ergani Sulh Hâkimi Eserüddin Efendiye dair Adliye Vekâletinden tahrirî sual tahriri (6/71)	125	9. — İstanbul Mebusu Süleyman Sırrı Beyin, Konya ovasındaki sulama sahasının bakımsızlığına dair suali ve Maliye Vekili Hasan Fehmi Beyin şifahi cevabı	132:134
3. — Kastamonu Mebusu Hâlid Beyin, İmar işlerinde kullanılacak kerestelere dair Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinden sual tahriri (6/72)	125:126	3. — Evrakı varide	126
4. — Kayseri Mebusu Ahmed Hilmi Beyin, Aziziye kazası dâhilinde katledilen Kayseri tacirlerine dair suali ve Dahiliye Vekili Ferid Beyin şifahi cevabı (6/60)	127:129	Mazbatalar	126
5. — Saruhan Mebusu Vâsıf Beyin, mübadeleye tâbi Rumların ecnebi tâbiyeti altında İzmir'e avdet etmelerine karşı ne gibi tedabir ittihaz edildiğine dair Dahiliye Vekâletinden suali (6/57)	129:130	1. — Katil maddesinden mahkûm olduğu müddetin cephedeki hidematına mükâfaten affına dair Karaağaçlı Hüseyin imzalı telgrafname hakkında tâyini	

muameleye mahal olmadığına dair Adliye Encümeni mazbatası.

126

Takrirler

127

1. — Kastamonu Mebusu Hâlid Bey ve rüfekasının, Daday kazası nahiye teşkilâtının tevsiî temenniyatına dair takriri (4/105)

127

2. — Erzincan Mebusu Sabit Beyin, İstanbul İstiklâl Mahkemesinin vazife ve salâhiyetinin âcilen tesbitine dair takriri (4/132)

127

Evrakı saire

127

1. — Vilâyet Meclisi Umumîsinin küşadedildiğine dair Adana ve Maraş vilâyetlerinden mevcut telgraflar.

127

4. — Âzayı kiram muamelâtı

126

1. — Amasya Mebusluğuna intihabolanan Veysi Beyzade Nâfiz Beyin Mebusluğunun kabulüne dair Birinci Şube mazbatası.

126

2. — Divanı Riyaset Kâtipliğinden istifa eylediğine dair Saruhan Mebusu Vâsıf Beyin takrirı.

127

3. — Divanı Muhasebat Reisievvel ve Reisisani namzetleri hakkında Kavanin ve Muvazenei Maliye encümenlerinin müşterek mazbatası.

134:135

5. — Müzakere edilen maddeler

135

1. — Orta tedrisat muallimleri hakkında (1/264) numaralı kanun lâyihası ve Maarif Encümeni mazbatası 135:137,138:140

2. — Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Beyin; bilâmazeret Mecliste bulunmayan

âzadan kistelyevm icrasına ve üç yoklamada bulunmayanların da isimlerinin gazete ile ilân edilmesinin tahtı karara alınmasına dair takriri (4/126), İsparta Mebusu Mükerrerem Beyin; mebusanı kiramın mezuniyetini ve devam etmeyenlerden kistelyevm icrası hususâtının tahtı karara alınmasına dair takriri (4/128), Kütahya Mebusu Receb Beyle refiklerinin, Meclisin muntazaman, ifayı vazife edebilmesi ve nısabı müzakerenin mahfuz tutulması için Ankara'da (225) âza bulunmadıkça mezuniyet verilmemesine dair takriri (4/129)

140:148

3. — Zafer ve sulh şerefine erbabı şekavetle fiili şeni mahkûmları müstesna olmak üzere sülûsanı müddeti cezaiyelerini ikmâl eden mahkûminin bakıyei müddeti cezaiyelerinin affına ve müebbet kürek ve kalebentlik ve nefye mahkûm olanların cezalarının da onbeş seneye tahviline dair Kanun Lâyihası (1/229) Bozok Mebusu Hamdi Beyin, Afî Umumî ve Müecceliyeti Âskeriye Vergisi hakkında kanun teklifi (2/58) ve İstanbul Mebusu Abdurrahman Şeref Beyin, Affa ait lâyihaların bir araya toplanarak affı umumîye tahvili hakkında takriri (4/110,) Urfa Mebusu Şeyh Safvet Efendi ile rüfekasının, affı umumîye mütaallik lâyihaların müstacelen müzakeresi hakkında takriri (4/113) ve Adliye Encümeni mazbatası.

148:161

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 1,45

REİS — Birinci Reisvekili Sabri Beyefendi

KÂTIPLER : Ruşen Eşref Bey (Karahisarı Sahib), Ragıb Bey (Zonguldak)

REİS — Celseyi açıyorum efendim, zaptı sabık hulâsası okunacaktır efendim.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Fethi Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilâhikâz zaptı sabık hulâsası kıraat aynen kabul edildi. Millî Mücadeleye iştirak etmiyen zâbitan hakkındaki Kanunun dördüncü maddesinin ve İkinci sınıf ihtiyat zâbitanı hakkındaki Kanunun birinci maddesinin tefsirlerine mütâallik Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbataları ruznameye alındı. İhtiyat zâbitanından arzu edenlerin sınıfı muvazafa nakilleri hakkında Dersim Mebusu Feridun Fikrî Beyin teklifi kanunisinin reddini mutazammın Müdafaa-i Maliye Encümeni mazbatasını kıraat ve ruznameye ithali kabul olundu. Müstacel ruznamenin dördüncü maddesini teşkil eden Affı Umumî lâyhâi kanunîyesinin takdimen müzakeresine dair Mardin Mebusu Necib Beyin tahriri kıraat ve reddedildi. Âzayı kiramdan bâzı zevata mezuniyet itasına ve müddeti mezuniyetini tecavüz ettiren bâzı zevatın tecavüz ettindikleri müddetin mezuniyeti kanunîyelerinden mahsubuna dair Divanı Riyaset kararları kıraat ve kabul olundu.

Mersin ve Ergani Vilâyetlerinin mühlhak vilâyet halinde idare olunmaları esbabı hakkın-

da Mersin mebusları Besim ve Niyazi ve Ergani Mebusu Kâzım Vehbi beylerin suallerine Dahiliye Vekili Ferid Beyefendi tarafından verilen izahat istima ve teneffüs için Celse tatil olundu.

(İkinci, üçüncü celseler hafidir.)

Dördüncü Celse

Fethi Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde küşadedilerek İstanbul'a bir İstiklâl Mahkemesi îzama hakkında Hükümetin kabul olunan teklifi mucibince mahkeme heyetinin intihabı icra olundu. Ve neticeyi intihapta Cebelibereket Mebusu İhsan Beyin Reislîğe, Saruhan Mebusu Vâsif Beyin Müddeiumumilîğe ve Konya Mebusu Refik, Hakkârî Mebusu Asaf ve Kütahya Mebusu Cevdet beylerin âzâlıklara intihabedildiği Makamı Riyasetten bittebliğ Pazartesi günü toplanmak üzere Celseye nihayet verildi.

Reisvekili

Sabri

Kâtip

Karahisarı Sahib

Ruşen Eşref

Kâtip

Zonguldak

Ragıb

2. — SUALLER

1. — Ertuğrul Mebusu Halil Beyin, Menhubat Komisyonu âzalarına hakkı huzur olarak verilecek ücretlere dair Dahiliye, Adliye ve Maliye Vekâletlerinden şifahî sul takriri (6/69) (Meskûr Vekâletlere),

2. — Ergani Mebusu Kâzım Vehbi Beyin, Ergani Sulh Hâkimi Eserüddin Efendiye dair Adliye Vekâletinden tahriri sul takriri (6/71) (Adliye Vekâletine),

3. — Kastamonu Mebusu Hâlid Beyin, imar işlerinde kullanılacak kerestelere dair Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinden sul takriri (6/72) (Mezkûr Vekâlete) havale edilmiştir.

REİS — Zaptı sabık hakkında söz istiyen var mı efendim? Zaptı sabık hulâsası aynen kabul edilmiştir.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Reis Bey İkinci sınıf ihtiyat zâbitanına dair Kanunun

ikinci maddesinin tefsirine dair bir teklif vardı. Ruznameye alınmıştır. Fakat henüz tabii ve tevzi edilmemiştir. Bunun biran evvel tabiiyle

âzaya tevziini rica ediyoruz. Çünkü müstaceldir.

REİS — Efendim evrakı varideyi arz ediyorum.

3. — EVRAKI VARİDE

Mazbatalar

1. — *Katil maddesinden mahkûm olduğu müddetin cephedeki hidematına mükâfaten affına dair Karaağaçlı Hüseyin imzalı telgrafname hakkında tâyini muameleye mahal olmadığına dair Adliye Encümeni mazbatası*

Riyaseti Celileye

Müdafaai Milliye Vekâletinin 29 . 9 . 1339 tarih ve 5777 numaralı, Müdafaai Milliye Encümeninden muhavvel tezkeresi ve merbutu katil maddesinden mahkûm olduğu müddetin, cephe-
deki hidematına mükâfaten affı hakkında, Karaağaç'ın Ördekçi karyesinden Hüseyin imzalı telgraf encümenimizde kıraat ve tetkikatı lâzime ifa olundu. Müstedinin telgrafındaki tahki-
kiyeye nazaran kendisinin ifade ve hizmeti Hükümeti Milliyece tahakkuk ettiği takdirde Kuvayi Milliye Kanununun (Madde 4. — Maznun veya mahkûm oldukları halde kendiliklerinden veya bittahliye Kuvayi Milliyece iltihak ederek hizmetlerinden istiğna hâsıl oluncaya kadar ifayı hüsnühizmet ettikleri Hükümeti Milliyece tahakkuk eden eşhasın kabileiltihak sebebi maznuniyetleri olan af'alden dolayı takibat iera ve haklarındaki hüküm de infaz olunmaz. Ve bunlardan el'an mevkuf ve mahpus bulunanlar tah-

liye kılınır.) maddesinden istifadesi tabii bulunduğu cihetle tâyini muameleye mahal olmamakla olveçhile keyfiyetin kendisine tefhimi zmnında ve evrakının Adliye Vekâletine irsali münasip görülmekle Heyeti Umumiyece arz olunur.

3 . 12 . 1339

Reisi namına
Kastamonu
Ahmed Mahir
Kâtip
Bozok
Ahmed Hamdi
Âza
Bayezid
Şefik
Âza
Kırşehir
Ali Rıza

Adliye Encümeni
Mazbata Muharriri
Dersim
Feridun Fikri
Âza
Eskişehir
Abdullah Azmi
Âza
Karesi
Ahmed Süreyya
Âza
Mersin
Besim

Âza
Çorum

Mehmed Münir

REİS — Efendim Adliye Encümeninin şimdi okunan mazbatasını reyî âlinize arz ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Aksini de rey'e vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler ellerini kaldırsın. Kabul olundu efendim.

4. — ÂZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Amasya Mebusluğuna intihabolunan Veysi Beyzade Nâfiz Beyin Mebusluğunun kabulüne dair Birinci Şube mazbatası*

REİS — Birinci Şube mazbatasını arz ediyorum :

Riyaseti Celileye

Amasya Mebusluğuna intihabolunan Veysi Beyzade Nâfiz Beyin mazbatayı intihabiyesi şube heyeti umumiyesince bittetikik muvafığı usul ve

kanun görülmekle Heyeti Umumiyece arz olunur efendim.

Birinci Şube Reisi
Kastamonu
Veled Çelebi

REİS — Efendim mazbatayı reyî âlinize vaz'edeceğim. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Aksini de rey'e vaz'edeceğim efendim. Kabul etmeyenler lütfen ellerini kaldırsın. Veysi Beyzade Nâfiz Beyin Amasya Mebusluğuna intihabı kabul olundu.

2. — *Divanı Riyaset Kâtipliğinden istifa eylediğine dair Saruhan Mebusu Vâsif Beyin takriri*

REİS — Okunacak efendim :

Riyaseti Celileye

Divanı Riyaset Kâtipliğinden istifa ettiğimi hürmetlerimle birlikte arz eylerim efendim.

Saruhan
Vâsif

Takrirler

1. — *Kastamonu Mebusu Hâlid Bey ve rüfekaşının, Daday kazası nahiye teşkilâtının tevsii temenniyatına dair takriri (4/105) (Başvekâlete)*

Evrakı saire

1. — *Vilâyet Meclisi Umumîsinin küşadedildiğine dair Adana ve Maraş vilâyetlerinden mevcut telgraflar*

REİS — Okuyoruz :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine Küşadolunan Meclisi Umumî Vilâyetin ihtiram ve tazimatını arz eylerim.

Adana Valisi
Hilmi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Bugün açılan Vilâyet Meclisi Umumîsi ilk içtimamda şekli idaremizi Cumhuriyetle tavsif ve tenzih ve Riyaseti Cumhura Dâhii Âzâm Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerini intihap buyurmak hususunda efkârı umumîyeyi nazarı im'ana almak suretiyle de milletin hakiki vekilleri olduğunu tekrar izhar eyliyen Büyük Millet Meclisine ittihaz ettiği bu tarihî hakikattar kararlar dolayısıyla arzı teşekkür etmek şerefini nâçiz uhdeme tevcih eylemiş olduğundan vazife nazifeyi ifaya müsaraat eylerim.

Maraş Vilâyeti Meclisi
Umumî Reisi
Ekrem

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Bunun okunmasına hiç lüzum yok, ne tebriki mutazammın, ne teşekkürü ve ne de saireyi...

ZAMİR B. (Adana) — Reis Bey, Adana ve Maraş'tan gönderilen telgraflar hakkında söyleyeceğim, bu gönderilen telgraflar yalnız meclisi umumînin küşadedildiğine dair değildir, Hükmümetimizin yeni şeklini tebrik ediyorlar. Bina-

enaleyh, bunlara münasip cevap verilmelidir, benim anladığım budur. Bunları cevapsız bırakmak mümkün değildir.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Zamir Beyi tasdik ediyorum. Makamı Riyaset, rica ederim, hulâsalara dikkat buyursun.

2. — *Erzincan Mebusu Sabit Beyin, İstanbul İstiklâl Mahkemesinin vazife ve salâhiyetinin tesbitine dair takriri (4/132)*

REİS — Arz ediyorum.

Riyaseti Celileye

İstanbul'a gönderilecek İstiklâl Mahkemesi Heyetinin vazife ve salâhiyetlerinin tesbiti 8 Kânunuevvel 1339 Cumartesi Celsesinde Karahisarı Şarki Mebusu Muhterem Ali Süruri Efendi tarafından teklif ve ilk celsede bu hususun müzakeresi Riyaseti Celileden tefhim edilmişti. 31 Temmuz 1338 tarihli İstiklâl Mehakimi Kanununun mevaddı mahsusası mucibince heyeti mezkûrenin vazife ve salâhiyetleri derecesinin müstereken tesbit ve âcilen Meclise takdîmi hususunun Adliye ve Dahiliye encümenlerine tevdiini teklif eylerim.

Erzincan
Sabit

REİS — Efendim Sabit Beyin bu takririni reyî âlilerine arz zedeceğim. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini de rey'e vaz'edeceğim efendim. Takriri kabul etmiyenler ellerini kaldırsın. Kabul olundu efendim.

2. — Sualler ve cevaplar

4. — *Kayseri Mebusu Ahmed Hilmi Beyin, Aziziye kazası dâhilinde katledilen Kayseri tüccarlarına dair sualine Dahiliye Vekili Ferid Beyin şifahi cevabı (6/60)*

REİS — Dahiliye Vekili Ferid Beyefendi suallere cevap vereceklerdir. Buyurun Ferid Bey, müsaadenizle evvelâ sualleri okuyalım :

Riyaseti Celileye

A) Mezunen dairei intihabiyemizde bulunan refikımız Naci Beyin telgrafını leffen takdim ediyoruz. Münderecatı pek ziyade mühim ve calibi dikkattir. Kayseri'nin kıymetli iki tüccarı maalesef Aziziye kazası dâhilinde katledildiği hal-

de ciddî taharriyat ve takibata tevessül edilmediğinden faillerinin derdest edilmemiş olduğu anlaşılıyor. Maktullerin cesedi bile Kayseri Vilâyetinden tahrik edilen müfreze vasıtasıyla bulunmuş, bu hususta Aziziye kazası Hükümeti vazifesini ihmal etmiştir. Bu kazadan çıkan şakî çok kere civar mahallî ve vilâyatın asayişini ihlâl ve ebnayı sebile tecavüzatta bulunarak tekrar Aziziye kazasına iltica ettikleri halde kazayı mezkûrca ciddî takibat jera olunmamasından izalei şekavet ve temini inzibat kabil olmuyor. Bu hâdise ve mevzu' üzerine Dahiliye Vekilinin şifahi izahat vermesini sual ediyoruz efendim.

Kayseri

Kayseri

Ahmed Hilmi

Dr. Hâlid Mazhar

DAHİLİYE VEKİLİ FERİD B. (Kütahya)

— Efendim sualin kıraatinden Heyeti Celilenizce de malûm oldu ki bu yeni sual şeklinin, sual safhasını geçen vaziyetidir. Eğer arzu ederseniz kısaca arzı malûmat edeyim, yok teferruat isterseniz ona göre arz edeyim. (Kısa sesleri) Kısa söyleyeceğim efendim.

Efendim! Aziziye kazası dâhilinde şayanı esef bir vaka hâdis olmuştur. Kayseri tüccarından Hacı Refik ve Mustafa Efendi namlarında iki zat buradan geçerken, - tafsilâtını arz etmiyorum - berayı ticaret giderlerken bâzı eşkiya tarafından taarruz ve tecavüze mâruz kalmışlar ve katledilmişlerdir. Maktullerin na'şî dereye atılmıştır. Bir müddet, birkaç gün sonra, bu naaşlar bulunmuş, evvelâ onları teşhis için uğraşmışlar, bunları teşhis ettikten, bu esnada Kayseri'den gelen diğer zevatın da muavenetleriyle kimler olduğu anlaşıldıktan sonra mesele tezahür etti. Bunun üzerine kaatillerin taharrisine iptidar ve naaşların teşhisinden sekiz gün sonra da üç tanesi tutuldu. Bunlardan birisi İrisöğüdü Ziya, birisi Aziziye'de arzuhaleci İbrahim Efendinin oğlu İhsan, bir de bunlarla teşriki mesai eden Kadir ki bu üç kişi yakalanmışlardır. Bunlar itirafı cürmettiler ve ciheti adliyyeye teslim edildiler. Başkaca izahat istiyor musunuz efendim? (Kâfi sesleri)

AHMED HİLMİ B. (Kayseri) — Reis Bey, bendeniz sual sahibiyim. Söz söyleyeceğim. Efendim Hükümetin kemali ehemmiyetle vakayı takip ve faillerini derdest ettiğinden dolayı teşekkür ederim. Yalnız vaka Teşrinisaninin onbeşinde cereyan ediyor, failer Kânunuevvel iptidalarında ki biz sual takriri verdiğimiz günde

ancak bulunuyor. Bu onbeş gün zarfında Kayseri'nin hakikaten hamiyetli ve mevkiî içtimâî ve iktisadîsi mühim tüccarından iki zat katledildiği halde Aziziye Hükümeti vazifesini vaktinde yapamıyor, Kayseri'ye gönderilen müfreze ve bizzat taharrisine çıkan Kayserili iki tacirin taharrisi neticesinde elleri, ayakları bağlı maktül olarak bulunuyor. Filhakika Hükümet ahîren lâzımgeldiği kadar vakaya ehemmiyet veriyor. Fakat bidayette, maalesef söylemek mecburiyetindeyim; lâzımgeldiği kadar ehemmiyet göstermemiştir.

ALİ SAİB B. (Kozan) — Nereden anladınız Hükümetin ehemmiyet göstermediğini?

AHMED HİLMİ B. (Devamlı) — Eğer şâkîler; Hükümetin lâzımgelen faaliyeti göstereceğini bilselerdi bu vâkâ olmazdı. Maalesef memleketin iki kıymetli taciri gitmiştir. Eğer oradaki şâkî bilseydi ki Hükümetin takibi her an için tepesi üstündedir ve takibedecektir; bu müessif vâkaya ıhtisar edemezlerdi. Mamafih netice itibariyle Hükümet vazifesini yapmıştır. Faillerini bulmuştur. Bu suretle sual bitmiştir.

DAHİLİYE VEKİLİ FERİD B. (Kütahya)

— Efendim, müsaade buyurunuz. Refiki Muhteremim eğer Hükümet hakkında, teahhür hususunda bir kusur atfetmemiş olsaydı mesele yoktu. Fakat gerek Aziziye Kaymakamı hakkında - günkü ifadeleri müsterektiler - tatbilkatta teahhur ve terahî isnat buyurdıkları için, müsaade buyurunuz Heyeti Celilenize iki kelimeyle müdafaatımı arz edeyim. Efendim! Kayseri Mebusu Muhtereminin bu husustaki teessüfatı tamamiyle mahallindedir; olmuştur. Heyeti Celilenize söyledim. Aziziye kazası dâhilinde bu tarzda bir vâka tahaddüs etmiş, bu vâkadan ayın onbeşinde kaymakam haberdar olmuştur. Çünkü vâka şehrin içinde olmuyor. Dağbaşıda oluyor ve derhal vâkadan vali haberdar ediliyor. Beyefendiler tarafından bir vali tarafından bu vâka bendenize haber verilir verilmez, ben valiye bir telgraf verdim. Bu da iki ciheti ihtiva ediyordu. Birisi niçin teahhur vâki oldu, haber vermediniz? İkincisi takibatı lâzımiye ifa edeceksiniz ve on gün zarfında bunun faillerini bulacaksınız, bulamadığınız takdirde muvaffak olamadığınızı bildireceksiniz. Verdiğim emir budur. Şimdi demek ki iki mesele takibettim.

Birisi niçin teahhur vâkı oldu? Cereyan eden muhabere neticesinde kaaymakamın bu hususa derhal muttali, olmadığı anlaşılmıştır. Bu vâkaya ayın onsekizinde vâkıf olmuş, derakap gitmişler, bakmışlar cesetler var, tabii maktullerin evvelâ hüviyetlerini teşhis için etrafa müracaat etmişler ve bu esnada Kayseri'den «falan yere bizim tâcirlerimiz gitti gelmedi» diye bir ihbar vâkı olmamıştır. Kayseri'dekiler de yola çıkanlar henüz ticarettedirler zannetmişler. Binaenaleyh o taraftan ne buna dair bir ihbar vâkı olmuş ve ne de mahallî Hükümet bunu teşhis edebilmiş. Teşhis vâkı olur olmaz mesele meydana çıkmış. Bu teşhiste de Kayserililer Hükümete yardım etmişler. Zaten teşhis ne suretle olur? Binaenaleyh kaaymakamın vaziyetini tetkik ettim. Altı senelik mücerrep bir kaymakamdır mevcut tercümeihali ve sicili noktaî nazarından vazifesini öteden beri ifa etmiş tecrübeli bir kaymakamımızdır. Vali ile olan muhaberemizde de kendisini bir tehiri olmadığını, bilâkis vakanın sürati cereyan itibarıyla böyle bir şey olduğu taayyün etmiştir. On gün zarfında tutulmalarını emretmişim. Hakikaten mesele teşhis edildikten sonra bunların ne tarzda hareket ettikleri meydana çıkmıştır. Bu tarzda meydana çıkarılmış olan şey esasen Kayseri'de tamim edilmiştir. Kayseri'de Yümnü Efendi isminde birisi varmış, Yümnüzaade Ziya; bu biçare tâcirler yola çıktıktan sonra arkalarından bu Ziya ile İhsan ata binerek çıkmışlar. Yarı yolda bunlara iltihak etmişler ve bütün gün beraber yürümüşler ve nihayet Ziya gece de bunlarla yürümeye devam etmiş. Gece olunca derenin kenarında kendilerini katletmişler, atlarını almışlar; paralarını almışlar. Vâka teşhis edilmeden evvel kimdir, nedir diye bir emareye destres olunamazsa...

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Hükümet vazifesini yapmış; sayanı teşekkürdür.

DAHİLİYE VEKİLİ FERİD B. (Devamla — Binaenaleyh Hükümet tarafından terahî değil bilâkis şiddetli takibat olmuştur ve on gün zarfında tutulmalarını emrettiğim halde üç tanesi tutulmuştur ve bunlar da sabıkai mükerrerele adamlardır. Buyuruyorlar ki eğer Hükümetin kudretini, Hükümetin şiddetini bilmiş olsalar bu vâkalar olmazdı. Beyefendiler, Hükümetin kudret, cüret ve kuvveti eğer izhar edilmemiş

ise bendeniz öyle zannediyorum ki bunun kusuru bize ait değildir. Bilâkis işe başladığımız günden itibaren bütün memlekete göstermek istediğimiz şudur ki Hükümet karşısına çıkabilecek her türlü gayrikanuni hareketleri akamete mahkûm etmeye muktedirdir ve bunu bu gibi mücrimlere tamamiyle anlatmak ve buna iman ettirmek kanaatiyle hareket ediyoruz. Binaenaleyh zannediyorum ki, bu hususta vâkı olacak sual bize teveccüh etmez. Saniyen bir şey daha buyuruyorlar. Bu civar böyledir. Aziziye havalisi öteden beri bu gibi eşkiyalara melce olmuş bir mahaldir. (Neden sesleri) Evet efendim! O civardaki ahalinin yani Aziziye sahası ahalisinin şekavete meyli biraz daha fazladır. Oradan gelip geçenler hakkında böyle bir vâka olmuştur. Hattâ bunun içindir ve bu meseleyi ayrıca takibetmek içindir ki, vali şimdi Aziziye'dedir. Aziziye'nin vaziyeti hususiyesinin neden neşedettiğini biliyorsunuz. Orada bulunan eşkiyanın derakap ve bilâimhal heyeti meemusasının tutulması için takibatta bulunulduğu gibi Aziziye'nin, memleketimizin vasatında emniyet ve asayişini temin etmek için lâzımgelen hususun tamamiyle tatbik edilmesini ve neticenin raporla bana bildirilmesini emrettim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Hattâ vatan hainlerinin de melceidir.

AHMED HİLMİ B. (Kayseri) — Buyurdunuz ki, Kayseri'de tertibedilmiş değildir. Öyledir, değildir bilmiyorum. Yalnız kaatiller Kayserili değildir, Aziziyelidir ve Türk değildir.

REİS — Efendim ikinci suale geçiyoruz :

5. — *Saruhan Mebusu Vâsıf Beyin, mübadeleye tâbi Rumların ecnebi tâbüyeti altında İzmir'e avdet etmelerine karşı ne gibi tedabir ittihaz edildiğine dair Dahiliye Vekâletinden suali*

(6/57)

Riyaseti Celileye

B) Lozan Muahedesi ahkâmı mahsusasına nazaran mecburî mübadeleye tâbi olan Rumların bâzı ecnebi tâbüyetleri iktisabederek İzmir'e geldiklerini ve bu suretle daha dün mukaddesatımıza ihanet ve taarruz eden bu muzır unsurun yine çoğalmaya başladığını mevsuk bir surette haber alıyorum. Hükümetimiz tarafından

ne gibi tedbirler ittihaz edildiğini Dahiliye Vekâleti Celilesinden şifahen sual ettiğimi arz ederim efendim.

Saruhan
Vâsıf

REİS — Efendim! Sual sahibi yoktur. Binaenaleyh kalıyor efendim. (Nasıl olur sesleri) (Tâlik olunur sesleri)

Dr. FİKRET B. (Kozan) — Bendeniz suali kabul ediyorum. Takriri ben imza ederim.

REİS — Efendim rica ederim dinliyelim.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Efendim sual takrirlerinin başka birisi tarafından kabul edilmesi hakkında Nizamnamede sarahtat yoktur. Ancak mesulünbih olan hususun ehemmiyetine binaen istisnaen bu husus hakkında Meclisi Âli malûmat almak isterse pekâlâ muvafıktır.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Reis Bey müsaade buyursanız usule dair söz söyleyeceğim. Efendim gayetle mühim meseleler geliyor. Meclis istisna yapmıyor. Bunları da istisna olamaz. Binaenaleyh arkadaşlardan Vâsıf Bey namına bugün takrir vereceğim. Gelecek içtimaa tâlik buyursunlar ve cevap versinler.

REİS — Efendim tensip buyursanız bunu gelecek içtimaa tehir edelim, bir arkadaş takrir versin, onu müzakereye vaz'edelim.

6. — *Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, büyük şehirlerde otomobil kazaları vukua gelmek için katî bir tedbir ittihaz edilip edilmediğine dair sualine Dahiliye Vekili Ferid Beyin şifahi cevabı (6/56)*

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Kimi büyük şehirde, hele İstanbul'da, gün geçmiyor ki, birkaç otomobil kazası vukua gelsin. Hattâ öyle kazalar ki, ölümle neticelenmedeler!... Memlekette hayvan kıymetinin bile pek çok artmakta olduğu böyle bir zamanda acaba zavallı milletin milyarlarca liradan değerli olan hayatlarını halkın başına (Görünür kaza) kesilmiş olmaktan beter bir «kudurgan saygısızlıkla» yalnız tozu dumana değil, bence insanı birbirine katan, çiğniyen, öldüren otomobillerin bu ardı arası kesilmiyen kaatilliklerine bir son çekebilmek için düşünülmeyecek mi? Şifahen, âcilen cevap verilmesini teklif ederim.

Zonguldak
Tunalı Hilmi

(Şehremanetine sesleri).

REİS — Suale takriri vazıhtır. İstirham ederim.

DAHİLİYE VEKİLİ FERİD B. (Kütahya) — Zonguldak Mebusu Muhtereminin bu suali hakikaten mahalline masruftur. Biz de bunun ehemmiyeti mahsusayı haiz olduğumu gördük. Otomobillerin ne suretle hareket edeceklerine dair muktazi ve bunların bâzı vekayii müessife hudusuna meydan verdikleri halde tâbi olacakları cezaya dair lâyhâi kanuniyeyi tanzim ettim ve Heyeti Vekileye sevk ettim.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Arkadaşlar! Aylardan beri bu takriri vermek istiyordum. Geçtiğinden dolayı derin vicdan azaplarına uğradım. (Esağfurullah sesleri). Dahiliye Vekili Muhtereminin sualime hakikaten müspet bir surette, fiilî bir surette cevap vermesi vicdan azabımı izale etmiştir.

ALİ SAİB B. (Kozan) — Tebrik ederim.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Yalnız kanunun kanuniyeti tasdik olununcaya kadar ne olacaktır? Arkadaşlar! Demin arkadaşım Kayseri Mebusu Hilmi Bey «Tüccardır, iktisadiyatça şöyle kıymetleri vardır» diye bir iki ferde bâzı hususî kıymetler verdiler. Ben de vatanım, milletin her ferdi aynı kıymeti haizdir.

YUSUF AKÇURA B. (İstanbul) — Bravo! Çok doğru.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Çok rica ederim arkadaşlar hatırlayınız bir kere ki İstanbul gazetelerinde, hattâ İzmir, Samsun ve Trabzon gazetelerinde her gün otomobil cinayeti görüyoruz. Hattâ bazan iki, üç tane oluyor. Memlekette böyle bir zamanda hayvanatın kıymeti bile pek artmışken, dünyada milyarlara satın alınabilecek bir Türk'ün, bir Türk oğlunun, bir Türk kızının hayatına mukabil acaba ne gibi fedakârlıklar lâzımgelir? Şu halde arkadaşlar, evvelâ şunu hatırlatmak isterim. Evveleminde eldeki kanunlardan ne dereceye kadar şiddetle istifade edilebilecekse edilsin; zavallı milletin zaten nüfusa pek ziyade ihtiyacı olan bu milletin bir ferdinin kılına bile dokunmaya mümanaat edilmeye gayret olunsun. İkincisi arkadaşlar! Hükümetimiz Halk Hükümetidir. Ricamız da otomobillerini halka ders ve nümune olmak üzere lütfen biraz hafif sürsünler, netice olmak

üzere arz ederim; arkadaşlar! Geçen gün akhmda kaldığı üzere (New York) sulh hâkimlerinden biri makamından çıkıyor. (Beş dakikayı geçti sesleri) Otomobilini kanunun verdiği süratten fazla bir süratle şoförünün südüğünü bilmem kaçınıcı kilometrede görüyor. Şoförüne «Sağdan geriye dön» diye emrediyor. Makamına gelip «Ben bugün şoförümün otomobilimi; kanun haricinde bir süratle, falan kilometrede, kanunun tâyin ettiği bir süratten fazla sürdüğünü gördüm. Kendimi bin dolâra mahkûm ettim» diyor ve künsüden iniyor.

REİS — Efendim! Maliye Vekili Beyefendi de kendisine tevdi edilmiş olan suallerden bâzısına cevap verecektir.

7. — *Niğde Mebusu Hâzım Beyin, Vapurla seyahat eden memurünün harcırah ve yevmiyelerine dair suali ve Maliye Vekili Hasan Fehmi Beyin şifahi cevabı (6/13)*

Riyaseti Celileye

A) Memurların usulü dairesinde tahakkuk eden harcırahlarından yüzde kırkının katındaki gadir müstağni izah iken Seyrisefain vapurları tesadüf etmemesinden dolayı herhangi bir ecnebi vapuriyle gidip gelmek ıztırasında kalan memurlara Seyrisefain vapurlarının ücreti muayyeneleri nisbetinde harcırah verilmekte olduğu anlaşıldığından bu muamelenin müstenidolduğu karar ne gibi bir sebebi mâkuleyle ittihaz olduğunu Maliye Vekâletinden sual ediyorum. Cevabı şifahen verilmek üzere bu takririn vekâleti müşarünileyhaya havale buyurulmasını rica ederim efendim.

Niğde

Ebubekir Hâzım

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHİMİ B. (Gümüşane) — Efendim! Harcırah Kararnamesi mucibince muayyen tarifeli vesaiti nakliyede bilet ücretleri ne ise, bilet ücretlerinin mukabili veriliyor. Niğde Mebusu muhterem Hâzım Beyefendi Hazretlerinin mevzu bahsettikleri mesele Trabzon Valiliğinden avdet buyururken İstanbul Defterdarlığının ibraz ettikleri vapur biletinin mukabilini harcırah tahakkuk evrakı meyanına geçirilerek vize edilmek üzere Divanı Muhasebata gönderilmesi ve Divanı Muhasebatın; Seyrisefainin tatbik ettiği tari-

feyi esas ittihaz ederek bu tarifenin fevkinde bilet ücreti kabul etmiyerek o tarife dâhilindeki miktara ait kısmın vize edilerek iade edilmesinden mütevellit bir meseledir. Yani Maliye evrakı müsbitine üzerine tahakkuk ettirmiştir. Fakat vizede Divanı Muhasebat Seyrisefainin tarifesini esas ittihaz etmiş. Bu ne dereceye kadar doğru, ne dereceye kadar doğru değil? Gerçi seyrisefainin tarifesini esas ittihaz etmek belki memleketin iktisadiyatı için arzu olunur bir esas olabilir. Fakat kanun mutlak olduğuna göre herhangi vesaitle giden bir memurun harcırahı aynı vesait için alınan biletin mukabiliyle hesabetmek de zaruridir. Fakat Maliye Vekâleti Divanı Muhasebatın vize ettiği miktara kadar tediyatta bulunmak mecburiyetindedir. Divanı Muhasebatın bunun

fazlası verilmesi lâzımgelir yolundaki mütalâata - ki, yazılmıştır - malûmuâliniz bu bir mütalâadan ibaret kalır. Çünkü Divanı Muhasebata hiçbir Vekâlet emir veremez ve aynı mütalâa da Divanı Muhasebata yazılmıştır. Memurların iskelelerde Seyrisefain vapurlarıyla seyahat etmeleri şayanı arzudur. Fakat Seyrisefain vapurları olmadığı günlerde iskelelerde bekleyip ikamet yevmiyesi vermek harcırah farkından hâsıl olacak menfaati Hazineyi belki fazlasiyle götürür. Aynı zamanda memur ikamet ettiğinden dolayı zaman kaybolmuş olur. Fakat bir mahkemei hesabiyenin bilhassa vize muamelesiyle meşgul olan Divanı Muhasebatın takdiridir. Maliye Vekâleti müdahale edemediği için vize kısmına tabii şey edememiştir. Üst tarafı tabii istihaktır. Divanı Muhasebatın meseleyi haletmesi lâzımgelir. Maliye Vekâleti sahibi sual ile hemfikirdir. Bu hususta hemfikir olduğunu memurların behemahal beklemek mecburiyetinde olduğunu ve o gün Seyrisefain vapuru hareket etmiyorsa başka herhangi bir vapurla giderse mukabilinin harcırahla tahakkuk ettirmesinin lâzımgelceğini mütalâa olarak Divanı Muhasebata yazmıştır. Fakat Divanı Muhasebat bu mütalâata iştirak eder, etmez. Çünkü o içtihat kendine aittir. Binaenaleyh sahibi sualle Maliye Vekâleti hemfikirdir ve mesele Divanı Muhasebatın takdirinden neşet etmiş bir meseledir. Başka mesele yoktur.

HÂZİM B. (Niğde) — Efendim o halde ben-denize bir şey arzına lüzum yoktur. Madem ki, kendileriyle hemfikiriz.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devamla) — Tabîî Maliye Vekâleti Divanı Muhasebata, sen takdir ve içtihadından vazgeç, diyemez. Âmiri Meclisi Âlidir. Meclisi Âli bu müzakeratı da gördü. Meclisi Âli de Maliye Vekâletiyle hemfikir ise Divanı Muhasebat bu emre tebaiyet eder.

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Eğer bu gayrikanuni bir hareket diye telâkki olunuyorsa mesele sualden çıkmıştır. Bu mesele...

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devamla) — Efendim bu, Harcırah Kanununu tadil edecek bir sebep değildir. Harcırah Kanunu sarihtir. Tahakkuk edecek şey alınabilenin bedelinin tahakkukudur. Bütün muamelâtın muttaridolmasını temin için bir sefaın idaresi şey ediyor. (Gürültüler, sesler, itirazlar.)

HÂZİM B. (Niğde) — Divanı Muhasebatın muamelesi mugayiri kanundur. Binaenaleyh tazmini lâzımdır.

8. — *Ergani Mebusu İhsan Hâmid Beyin, istikraza dahilî tahvilâtına dair Maliye Vekâletinden suali (6/38)*

REİS — Ergani Mebusu İhsan Hâmid Beyin sual takririni okuyacağız:

Riyaseti Celileye

B) Hali sulhün avdetine rağmen istikraza dahilî tahvilleri günden güne düşmektedir. Memleketin itibarı malîsine taallük eden ve bugünkü vaziyeti ile birçok kimseleri endişeye sevk eyleyen bu mesele hakkında Hükümet ne düşünüyor ve ne gibi tedabir ittihazı fikrindedir? Meclisi Âliye bu bapta şifahen malûmat vermek üzere keyfiyetin Maliye Vekâletinden sorulmasını arz ederim.

Ergani
İhsan Hâmid

REİS — Sahibi sual yoktur. Binaenaleyh sâkıt olmuştur. (Sâkıt olmaz, tâlik olunur sesleri.) Gelecek haftaya tâlik ettik.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Arzu buyurursanız arz edeyim. (Hayır sesleri.)

9. — *İstanbul Mebusu Süleyman Sırrı Beyin, Konya ovasındaki sulama sahasının bakımsızlığına dair suali ve Maliye Vekili Hasan Fehmi Beyin şifahi cevabı (6/54)*

REİS — İstanbul Mebusu Süleyman Sırrı Beyin sual takririni okuyoruz:

Riyaseti Celileye

C) Konya ovasında takriben dokuzyüzbin altın lira sarfiyle vücuda getirilen sulama sahasının para evrilmediğinden dolayı bakımsız kaldığı ve hattâ büyük anakanalının kapandığı ve arazinin sulanabilmesi için pek fena usullere müracaata mecburiyet hâsıl olduğu ve şayet icabeden tahsisat verilmezse Yenişehir gölünde teraküm ettirilen milyarlarca metre mikâbı sular, bendi yıkarak birden biré taşıp tesisatı mahv ve heheder edeceği gibi güzergâha müsadif mahallerde ve ovalardaki köyleri ve hattâ Konya şehrini gark ve helâk eyliyeceği ve tabîî birçok hayvan ve insan telefâtına sebâbiyet vereceği mesmu' olmuş ve henüz para verilmediği de istihbar kılındığından verveçhi âti mevaddın Maliye Vekâletinden sual buyurulmasını rica ederim efendim:

Evvelâ: Bütçeye tahsisat konulduğu halde bu gibi mühim varidat temin eden müesseseye para verilmemesi esbabı ve müsebbipleri hakkında tahkikat icrasıyla tecziye edilmemelerinin; saniyen: İnşaat mevsimi geçirilerek icabeden mebalığın tesviyesinde lâkaydı gösterilerek vâkı olacak hasarat ve noksanii varidattan kimin mesul edilmesi lâzımgeleceğinin suali.

İstanbul
Süleyman Sırrı

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Efendim! Evvelâ şunu arz edeyim ki: Konya iska kanalları için sarf edilen para Maliye kaydına göre evvel ve âhir sarf edilen para dokuz yüz bin değil; bir milyon üç yüz bin altıdır. İstanbul Mebusu Muhteremi kanallarda tathirat yapmak için istenilen paranın vakit ve zamanında verilmediğinden, tehirl olduğundan teahhura sebebiyet verenleri Maliye Vekâleti mesul etmiş midir, etmemiş midir? Diye soruyor. Şunu arz edeyim ki: Sualin cevabına mukaddeme olarak bir milyon üç yüzbin lira sarfiyle yapılan bu kanallardan beş seneden beri Maliye Vekâleti henüz bir para olarak varidat kaydetmemiştir. Vaktiyle alınmıştır. Ve diğer memurîn vakit ve zamaniyle gösterilmediğinden fen memuru olarak bulunan iki mühendis, iki kâtip diğer iki memurîni tâliye beş, altı memurdan ibarettir. Bunların maaşlarını dahi bütçeden, varidatı saireden vermek mecburiye-

tindedir. Bu kanal meselesi, gayet mühim esaslara raptedilecek, esaslı tedbirler alınacak bir meseledir.

İSMAİL KEMAL B. — Niçin varidat alınmıyor?

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devamla) — Nafia Vekâleti Teşrinisanide şu tezkereyi yazıyor: Maliye Vekâletine, Nafia bütçesinden umuru nafia tertibinden otuz bin lira Konya iska kanallarının tathiri için Konya Defterdarlığına havale göndersin, para versin. 5 Teşrinisanide bu tezkere gönderiliyor ve Maliye Vekâleti Konya Defterdarlığına tebligatta bulunuyor ve diyor ki hazır paran yoksa falan yerden al! O da havale ettiği daireden, Düyunu Umumiyyeden 17 Teşrinisanide parayı alıyor ve veriyor. Bu muhabere için üç - beş gün, ne kadar müddet arzu buyursanız onu tenzil edelim. 5 te yazılmış 10 da defterdarlığa gittiğini farz edelim. 17 de parayı havale edilen daireden buluyor; tediye ediyor. Zannederim ki, vilâyatın vaziyeti umumiyesi itibariyle bu parayı toptan bir vilâyetin çıkarıp yedi gün zarfında vermesi âzami bir süratle yapılmış bir muameledir. Yoksa vilâyetlere kasalar dökülmüş değildir. Her halde oradan, şuradan toplanacak birtakım tedabirle temin edilecek paradır. Binaenaleyh teahhur yoktur. Teahhur olmadığı için defterdara karşı mucibi muahaze olacak bir şey de yoktur. Defterdar parayı bulmuş ve vermiştir. Fakat kanal meselesi gayet esaslı bir meseledir. Bunun kanunu, aidolduğu encümende duruyor. Bu sarf edilen bir milyon üç yüzbin altının nısıf hissesini alsın, temin edecek bir kanun ve bir tedbir almak ve o kanunu çıkarmak mecburiyeti vardır.

MUSA KÂZİM Ef. (Konya) — Vâridatı öşriyesi vardır.

MALİYE VEKİLİ HASAN B. (Devamla) — O kanal sahasının varidatı öşriyesinin heyeti mecmuası dahi paranın faizine kâfi gelemes.

SÜLEYMAN SIRRI B. (İstanbul) — İlk sual, pek eski refikim olan Hasan Fehmi Beyden vâkı olduğu için hakikaten teessüf ederim ve çok teşekkür ederim ki, bu meseleye temas buyurdular. Evvelâ Meclisi Âlinize şunu arz edeyim ki; bu Konya ovası meselesi hakikaten sayamı iftihar inşaat olduğuna mukabil maalesef harb dolayısıyla bakılmamıştır. O zamanki bakımsızlığı tenkid etseydim haksızlık ederdim.

Fakat harb bittikten sonra buna bakmamak, bizim için elim bir vaziyet teşkil eder. Çünkü hepimiz, biliriz ki; bu Anadolu'nun bilhassa yayla kısmında yağmurumuz kıt, hepimiz yağmursuzluktan şikâyet ederiz. Böyle güzel sulama sahası ele geçer de bizim için, Meclis içinde biraz mucibi tenkid olur. Binaenaleyh Maliye Vekilini para vermedi diyerek bendeniz tenkid edersem biraz haklı olur. Maliye Vekili Beyefendinin buyurdukları gibi birçok para verdik de bir şey çıkmadı. Halbuki; sulanan bir ova da yetişen mahsul yüzde seksen fazladır. Binaenaleyh âşarı da o nisbette fazladır. Sonra temettüü de yüzde otuz bırakır. İhale için de yüzde otuz bir temettü bırakır ve doğrudan doğruya olmıyan böyle birtakım vergiler vardır ki, bundan yine Maliye Vekâleti müstefittir. Yalnız bir noktada hakları vardır. O da encümende bulunmakta olan sulamadan dolayı alınacak ücretin teahhürüdür. Yalnız bendenize kalırsa bu ücreti her zaman alabilirdi. Yalnız vakit ve zamaniyle parayı vermiş olsaydı; bihakkın bunu temin ederdi. O vakit maliye kendisini tamamiyle tebriye edebilirdi. Şimdi teahhüründen dolayı Maliye Vekâletinin haksız olması lâzımgelir. Vâkı olacak zarara gelince; geçen defa o da hepimizin İtalya'da gördüğü bir seylâp olursa bu seylâptan milyonlarca para zayı olduğu gibi birçok da nüfus zayıyatına sebebiyet verdiğini işitiyoruz. Burada yapılan inşaat da aynı vaziyettedir. Heyeti umumiyesi Beyşehir gölüne gelen fazla suları tevkif ediyorlar. Burada iki milyar metre mîkâbı su tevkif ve bu sudan iki milyara yakını tedricen dağılırarak ova sulanıyor. Şimdi anakanalı bozulmuş; bu sular da aşağıya gidemediği için, doğru gitmediği için aldığımız malûmata göre sular çok yükselmiştir. O havali bataklık haline gelmişlerdir. Bu bataklıktan hastalık, telâfatı nüfus olduğu gibi yalnız Karaviran gölünün bundan evvel kurduğu, bu tesisattan dolayı bir senede bir milyon nüfus idare edebilecek derecede mahsul veren bir sahadır. Bugün o da su altındadır. Binaenaleyh Maliye Vekâleti bu parayı üç, beş ay evvel verip de beş, altı ay evvel alacağı varidatı nazarı itibara alması lâzımgelseydi; vaktiyle bu parayı vermesi icabederdi. Buyurdular ki, 5 Teşrinisanide müracaat olunmuştur. 17 de para verilmiştir. Müracaat 5 Teşrinisanide değildir. Esasen bunun kendisine mahsus bir tahşi-

satı vardır. Bu tahsisat verilmedi. Yalnız ne oldu? Bunun için verilen raporlar gayet şediddi. Bu arz ettiğim tehlikeler, dikkat buyurursanız, Kânunuevvele girmişizdir, bundan sonra inşaat mevsimi geçmiştir. Yarın kar basarsa bu inşaat; ister istemez kendi kendine kalır. O halde bu paranın tediyesinde teahhur hiçbir zaman sayanı mâzeret değildir.

MAHMUD CELÂL B. (İzmir) — Süleyman Sırrı Bey! Bu müddet zarfında Nafia Vekâleti ne yapmıştır? Onu da izah etmeniz lâzımdır.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Efendim bu otuz bin lira altı ay evvel neye verilmedi? Altı ay evvel Nafia Vekâleti neye istemedi, neye verilmedi sualini iradeden refiki muhteremime bendeniz de diyorum ki, hangi tarihten nafia işinin tahsisatını kestim ve bunun parasını ver dedi de teahhur etti. 5 Teşrinisanide maliyeden şu tezkere ile istendi. Binaenaleyh teahhur etse bile bütçemizin varidatı ile masarif kısmındaki nisbetleri göz önüne getirirsek vilâyetlerde her hangi bir masraf teahhur ederse bunu bir meselei umumiye olarak arz ediyorum. Maliye Vekili nasıl defterdarı mesul eder, neye istinaden mesul edebilir? Meselâ bir milyon varidatı olan Konya vilâyetine iki milyon, üç milyon havale gider de bunun bir kısmını defterdar gününde tediyeye edemezse ben bunu nasıl mesul ederim? Hangi kanunla? Fakat bu hususta, bu mesele esaslı, ehemmiyetli ve çok faydalı bir mesele olduğu için şuradan, buradan bulup bunu kapatmak lâzımgelirdi. Nafia Vekâleti 5 Teşrinisani tarihli tezkere ile istedi. Konya Vilâyetine yazılıp, Dünyunu Umumiyeden para toplanıp defterdarlığa verilineceye kadar ayın onyedisi oldu. Arkadaşlar! Bu en süratli yapılmış bir muameledir. Bundan fazla sürat olamaz.

3. — *Divanı Muhasebat Reisievvel ve Reisisani namzetleri hakkında Kavanin ve Muvazenei Maliye encümenlerinin müşterek mazbatası*

REİS — Efendim Muvazenei Maliye ve Kavanini Maliye Encümenlerinin müşterek kararı olmak üzere bir mazbata gelmiştir. Müsaadenizle okuyalım :

Riyaseti Celileye

Divanı Muhasebat Reisievvel ve reisisanileriyle âzalarının Meclis Heyeti Umumiyesince intihabını teshilen Muvazenei Maliye ve Ka-

vanini Maliye encümenlerinin iştiraki ve Maliye Vekilinin iltihakı ile erbabı ihtisas ve liyakatten iki misli esamiyi muhtevi bir listenin tanzim ve Heyeti Celileye arzı Heyeti Müşarünileyhannın 3 . 12 . 1339 tarihli kararı icabından bulunmakla keyfiyet Müşterek Encümence bilmüzakere Reisievvel ve reisisanilere ait liste tesbit ve merbutan takdim kılınmış ve Divanı Muhasebat âzalarına ait listenin de başkaca bilmüzakere tesbit ve takdimi mukarrer bulunmuştur. Emri murakabenin biran evvel temin ve tesisi için Reisievvel ve reisisanilere aidolan intihabın müstacelen ve tercihan intacını Müşterek Encümen kararıyla arz cyletim efendim.

Müşterek Encümen Reisi
Saruhan Mebusu
Reşad

Reisievvel : Fuad : Halen Maliye Vekâleti Muhasebei Umumiye Müdürü Umumiisi.

Reisievvel : Haşim Bey : İstanbul mülga Posta ve Telgraf ve Telefon Nazarı esbaki.

Reisisaniler : Salih Vahid Bey : Halen Divanı Muhasebat Reisievvel Vekili ve Reisisanisi.

Reisisaniler : Faik Bey : Halen Divanı Muhasebat Reisisanisi.

Reisisaniler : Remzi Bey : Maliye Vekâleti birinci sınıf müfettişlerinden.

Reisisaniler : Cemal Bey : İstanbul mülga Divanı Muhasebat Sabık reisisanilerinden.

Reisisaniler : Zeki Namık Bey : Sabık Maliye müfettişlerinden.

Reisisaniler : Nureddin Bey : Halen Maliye müfettişlerinden ve yine halen Maliye Vekâleti Heyeti Teftişiyeye Müdürü Umumi vekili.

REİS — Efendim Heyeti Muhteremeniz tensip buyurursa bu mazbatayı ve namzetler listesini tabettirelim. Pazartesi günü muvazenede müstacelen ve tercihan halledelim. (Muvafık sesleri) Reyi âlinize vaz'ediyorum efendim.

RAHMİ B. (Sivas) — Ne günü?

REİS — Çarşamba günü efendim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Meclis bunları intihaba mecbur değil.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Namzetler kimlerdir?

REŞAD B. (Saruhan) — Beyefendiler, intihap buyuracağınız bir Reisiyvel ile üç reisvekilinden ibarettir. Mahdut dört isimden ibarettir. Evvelki kararı âliniz mucibince birer misil fazlasıyla iki Reisiyvel için, altı da reisisaniler için sekiz isim gösterdik. Binaenaleyh bunun tabi ve tevziine bendenizce lüzum yoktur. Rica ederim bugün bu işi, bu intihabı yapalım. Divan Muhasebat muallâktadır. Binaenaleyh intihabı hemen yapiverelim.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Namzetlerin isimlerini yazalım.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Meclis Müsterek Encümenin gösterdikleri namzetleri intihabetmeye mecbur değildir. Yalnız bir hâtiradır. Belki bende tahkikat yapacağım. (Hâtıra olmak üzere sesleri)

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Namzet değil, esami gösteriliyor.

REŞAD B. (Saruhan) — Divanı Muhasebat işleri yüzüstü kalmış duruyor. Murakabe işi durmuştur ve bu doğrudan doğruya Heyeti Âliyenizin vazifesidir. Mammafiş siz bilirsiniz. İsterseniz bir ay sonra yapın.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Reis Bey, tabolunduğu vakit yine görürüz. Ben belki bugünden isimlerini öğrenmek istiyorum. Rica ederim isimler okunsun efendim.

REİS — Okuyorum : Reisiyvel Fuad Bey : Halen Maliye Vekâleti Muhasebei Umumiye Müdürü Umumîsi, Haşim Bey; İstanbul mülga Posta ve Telgraf ve Telefon Nazırı esbaki.

REİSİSANİYELER — Salih Vahid Bey, Halen Divanı Muhasebat Reisiyvel Vekili, Faik Bey: Halen Divanı Muhasebat Reisisanisi. Remzi Bey: Maliye Vekâleti birinci sınıf müfettişlerinden, Cemal Bey: İstanbul mülga Divanı Muhasebat sabit Reisisanilerinden. Zeki Namık Bey: (Niçin yavaş konuşuyorsunuz

sesleri). Efendim! Arzu buyuruldu. Heyeti Tuhtereme yazalım dediler. Biz de yazdık. Zeki Namık Bey: Sabık Maliye müfettişlerinden, Nureddin Bey: Halen Maliye müfettişlerinden ve yine halen Maliye Vekâleti Heyeti Teftişiyeye Müdürü Umumî Vekili.

Efendim Müsterek Encümen Reisi; intihabın tercihan ve müstacelen şimdi icrasını teklif ediyorlar. (Hayır, hayır sesleri) (Güvâltüler) Efendim! Müsaade buyurun istirham ederim Vâkı olan teklifleri arz ediyorum. Müsaade ediniz, sükut ediniz, yine Heyeti muhteremimizin kararı ile olacaktır. Telâşa lüzum yoktur.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Makamı Riyasetin sureti tedbir ve tensibi çok muvafıktır. İntihabın gelecek ıçtimada yapılması her veçhile selâmeti umumiye için doğrudur. Onun için intihabın ıçtimâi âtiye ta'likini arz ve teklif ediyorum.

REİS — Efendim bir encümenin teklifi var, bir de Ali Süruri Efendi ve rüfekasının teklifi vardır. Evvelâ encümenin teklifini reyî âlinize arz edeceğim. Kabul edilip edilmediğine göre muamele yapacağız. Kabul edilmediği takdirde gelecek ıçtimada tabi ve tevzi edilmiş bir tarzda görülür.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Evvelce bendenizin teklifim reye konulmak lâzımdır.

REİS — Efendim encümenin teklifini reyinize arz ediyorum. Tercihan ve müstacelen intihabın şimdi icrasını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye koyuyorum. Şimdi müstacelen ve tercihan intihabın icrasını kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir. Şimdi efendim! Diğerini reye koyuyorum. Tabi ve tevzi edilerek önümüzdeki ilk ıçtimada müzakere ve intihabı kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye koyuyorum. İlk ıçtimada müzakere ve intihabı kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

5. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Orta tedrisat muallimleri hakkında (1/264) numaralı kanun lâyihası ve Maarif Encümeni mazbatası*

REİS — Orta tedrisat muallimleri hakkındaki Kanunun mütebaki kısmını müzakereye

devam ediyoruz. Efendim Maarif Müsteşarı Bey geldiler mi? (Burada sesleri) Efendim müsaade buyurunuz. Maarif Encümeni mazbata muharriri Bey malûmuâliniz İstanbul'a gitmiştir.

RİFAT B. (Kângırı) — Bendeniz vekâlet edeceğim.

REİS — Öyle ise devam edelim. Okuyoruz efendim; on sekizinci maddede kalmıştık.

MADDE 18. — Sun'i taksiri olmaksızın açıkta kalan muallimler nihayet altı ay zarfında tavsif olunur. Bu müddet zarfında maaşları tam olarak verilir.

REİS — Efendim on sekizinci madde hakkında söz isteyen varmı?

ZEKİ B. (Gümüştane) — Efendim 16 nci 17 nci maddeleri tadil için encümene göndermiştik. Malûmuâliniz 18 nci maddede «Sun'i taksirleri olmadan açıkta kalan muallimler» deniyor. Halbuki 17 nci maddeye bakacak olursak hiçbir muallim kanunen müstelzimi ceza olan ahval ve esbab haricinde ve bahane ile memuriyetinden azledilemez denildiği halde sun'i taksiri olmaksızın bir muallimin açıkta kalmasını nasıl tervicediyoruz?

AVNİ B. (Bozok) — Belki mektebi lâğvedilir.

ZEKİ B. (Gümüştane) — Müsaade buyurun, bir de muallimlerin acaba adedleri fazla mıdır ki orta tedrisat için Hükümetin ve milletin fazlaca muhtacolduğu binlerce muallime karşı fazla miktarda açıkta kalacak olan muallimler altı ay kadar mahalli memuriyetinde boş kalsın deniyor ve zannedirim ki orta tedrisata ait bir mektebi kaldırdık, lâğvettik. Onu o mektepten alarak diğer mektebe tâyin etmekte bir müşkülât mı vardı? Tabiiyle yoktur. Bundan anlaşılıyor ki açıkta kalacak muallimleri Maarif Vekâleti 17 nci maddeyi nazarı itibara almayıaraktan onları keyfi açıkta bırakmış olduktan sonra ve iradesine tabi tutmak şartıyla beyhude yere biçare muallimleri süründürerek beş - altı ay sonra bir yere tâyin etmektir. Sonra bu beş, altı ay açıkta kaldığı müddetçe niçin mektep kesesinden para verelim; millet Hazinei Umumiyesinden niçin bu efendilere maaş versin? Bugün açığa çıkarılan muallimleri yarım bir yere tâyin etmek icabatı zaruriyededir. Biz bunun için o kadar muallim diye feryadediyoruz. Hattâ o derece feryadediyoruz ki genç olarak tekaüde sevk etmiş olduğumuz zâbitan efendilerden de ihtisaslari dairesinde mekteplere muallim yapmak istiyoruz. Bu mesele orta yerde iken bir mektebin lâğvı münasebetiyle bir - iki gün zar-

finda vukubulacak açık dolayısıyla bu meslekten iftirak ederse o halde bunda Maarif Vekâletinin adaletsizliğine hükmetmek icabediyor. Ondan dolayı bendeniz maddenin tayyını teklif ediyorum.

RÜŞDÜ Pş. (Erzurum) — Muvafık.

MAARİF MÜSTEŞARI ŞEFİK B. — Efendim bu madde bir taraftan muallimlerin hukukunu siyanet etmeye, diğer taraftan da Hükümetin muamelâtını tasri etmeye mâtuftur. Çünkü sun'u taksiri olmaksızın açıkta muallim kalması ihtimalini Zeki Beyefendi kendileri de pekâlâ tahattur buyurdular. Bazan bir mektebin ilgası veyahut bir mektepte talebe bulunmamasından veyahut bir sınıfta talebe bulunmak suretiyle açılmamasını ve bâzı ahvali zaruriye ilcasıyla bir muallim kendi sun'u taksiri olmaksızın ve Hükümetin arzusu inzınam etmeksizin açıkta kalabilir. Binaenaleyh evvel beevvel açıkta kalan böyle muallimlerin hukukunu muhafaza etmek lâzımgelir. Bilmiyorum nasıl hatıra gelir, bir muallim hiçbir sebep yokken yalnız buna açıktan maaş vermek için bunu altı ay açıkta buldursun? Maarif Vekâleti bittabi buna böyle açıktan para vermemek için bunu münasip bir yere nakledecektir. Fakat nakledilecek muallimin gerek verdiği ders itibariyle ve gerek mektebin derecesi itibariyle bir sınıfı vardır. Eğer muallimler kendi sınıfı dâhilinde, kendi ihtisası dairesinde bir vazife arar. Onun için bu maddenin kalması Maarif Vekâletini serbest bırakılmaktan ziyade muallimlerin hukukunu böyle bir kazaya karşı siyanete mâruz kalmalarını temin maksadiyledir. Yoksa hiçbir zaman açıkta kalan muallime maaş verildiğinden dolayı muamelenin teahhuru icabetmez. Binaenaleyh bu maddenin ipkası mesleke daha ziyade rapetmek istediğimiz muallimlerin hukukuna müstenittir. Binaenaleyh bendeniz vekâlet memuru namına değil, müftahir olduğum muallimlik namına bu maddenin ipkasını teklif ediyorum.

ABDULLAH B. (Trabzon) — Bu müddet zarfında maaşları tam olarak verilir buyuruluyor. Buna bütçe müsaat midir efendim?

MAARİF MÜSTEŞARI ŞEFİK B. — Bittabi kanun kabul edilecek olursa tabii bütçeye buna göre para koyacağız. Ayrıca tahsisat koyamayız.

ABDULLAH B. (Trabzon) — O halde bunun için bütçeye tahsisat koymak lâzımdır. Düşünülecek bir noktadır. Şimdi arz edeceğim.

KÂZİM VEHBİ B. (Ergani) — Bu maddede böyle suiistimale, suitatbika müsait bir şekilde tedvin edilmektense buyurduğunuz şekil ve surette kabul edilse bu hususta muallimlerin hukukunu daha kâfil olmaz mı?

MAARİF MÜSTEŞARI ŞEFİK B. — Efendim sun'u taksiri olmaksızın diye geniş bir kaydolduğu için...

KÂZİM VEMBİ B. (Ergani) — Sarahaten zikretmek lâzımdır.

REİS — Rica ederim Kâzım Bey! Yalnız sualinizi soracaksınız.

MAARİF MÜSTEŞARI ŞEFİK B. — Sun'u taksiri denildiği için bu kaydın kalması tabii, muallimlerin menfaatine daha ziyade muvafıktır.

ABDULLAH B. (Trabzon) — Altı ay zarfında tavzif olunur deniliyor.

REİS — Abdullah Beyefendi, söz mü istiyorsunuz, yoksa sual mi?

ABDULLAH B. (Trabzon) — Altı ay zarfında tavzif olunur diye katı söylüyor. Altı aydan evvel olmak ihtimali de vardır. Bunun yerine ilk açılacak mümasil mahalle tâyini daha muvafık olur zammındayım.

MAARİF MÜSTEŞARI ŞEFİK B. — Bir kayıt konmasında fayda vardır efendim.

ABDULLAH B. (Trabzon) — İlk açılacak mahalle tâyini münasib olur efendim.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Arkadaşlar! Muallimlerin en şiddetli bir âşığı olmakla beraber bu maddenin katiyen aleyhindedim. Çünkü suiistimale son derece müsaittir. Fakat doğrudan doğruya falan şundan dolayı, şu meseleden dolayı, şu şüpheden dolayı işten el çektilmiş diye hiçbir şey vermemek katiyen caiz değildir. Bunun vasatını bulmalıdır. Nihayet altı ay zarfında tâyin edilmek şartıyla kendisine nısıf maaş verilirse daha muvafık olur. İki tarafı olur.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Kanuna da muvafık.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Aksi takdirde efendiler, bu altı ay 600 misali beşyüz doksan dokuzunda cari olur. Maatteessüf benim kanaatim böyle. Binaenaleyh iki tarafın ortasını buluruz. Nısıf maaş verilir kaydını koyarız. Bendenizin teklifi böyledir.

REİS — Efendim ikinci Celsede bu maddenin müzakeresine devam edilmek üzere on dakika Celseyi tatil ediyorum.

Hitamı Celse saat : 2,53

İKİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 3,20

REİS — Birinci Reisvekili Mehmed Sabri Beyefendi

KÂTIPLER : Mahmud Bey (Siird), Ragıb Bey (Zonguldak)

REİS — Celseyi açıyorum. Efendim! 18 neî madde hakkında söz istiyen kimse yoktur.

RUŞEN EŞREF B. (Karahisarı Sahib) — Bendeniz söz istiyorum efendim. Efendim! Bendeniz bu maddenin lüzumuna kaîlim. Çünkü; «Sun'u taksiri olmaksızın» kaydından zannedirim, muhtelif şeyler kastedilmiştir. Meselâ - Allah bir daha göstermesin - istilâ gibi ki bulunduğu yerden kalkar, başka yere gider. Oradan da kendisine kolayca bir iş vermezler. Hem böyle istilâyâ uğramak suretiyle şahsan birtakım zararlara dâçar olsun, fazla olarak da geldiği yerde maaşını alamasın. Binaenaleyh şu sebeple onun sefaleti tezauf etmiş olur. Saniyen; vangın olabilir. Bir yerin mektebi yanmış olur. O vakit yine mecburi olarak açıkta kalacaktır. Sonra bâzı dersler, meselâ; falan mektepte ihtiyarî derslerden bu sene Almanca veya Fransızca okutulur. Gelecek sene ihtimal o dersleri kaldırırlar ve o dersleri okutan muallim açıkta kalır. Çünkü başka yere gidecektir, başka bir yere tâyin edilecektir. Bundan dolayı muallimlerin necibolan hukuku muhafaza edilmek icabeder. Eğer Meclisi Âli burada mevcudolan altı ayı fazla görüyorsa bunu taksir edebilir, meselâ altı ayı üç aya indirebilir. Fakat her halde muallimlerin hukukunun muhafaza edilmesi icabeder. Çünkü en mukaddes olan bu mesleki mutlaka zarardan vikâye etmek bizim vazifemizdir. Binaenaleyh bu âciz de o kamaatteyim ki bunda Heyeti Celileniz müttefiktir zannederim. Bu maddenin ipkasını bendeniz teklif ediyorum. Belki altı ayı, üç aya indirirsiniz. Bu hususta takririmi de arz ediyorum.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Efendim. bu lâvihanın şimdi müzakere edilen maddesiyle bundan sonraki maddeleri tamamiyle muvazenei umumiyeye haiz tesir ahkâmı muhtevîdir. Tekâüt kanunlarına icrayı tesir ediyor. Devlet idaresini, vahdeti ihlâl edecek istisnai ahkâm vaz'ediyor, teşkilâtı askeri-

yede olduğu gibi, meselâ kıdem itibariyle, hizmet itibariyle her sene karşılığı olsun olmasın bütçeye birtakım zamaim tahmil ediyor. Zannediyorum ki, Meclisi Âlinin muvazenei umumiyeye taallûk eden bu meselede Nizamnamei Dahîlisine tamamen hürmet ve riayet de arzuyu umumîsidir ve bunun böyle olması da lâzımdır.

ZEKİ B. (Gümüşane) — Bunu vaktiyle söyledik.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devamla) — Binaenaleyh efendiler, bütçeye taallûk eden, yani muvazenei Maliyeye on para dahi zammı ihtiva eden bilecümle levayihin Muvazenei Maliye Encümenine gönderilmesini Nizamnamei Dahîli de sarahaten âmirdir. (Çok muvafık sesleri) Bendeniz esaslara girmiyorum. Belki muallimlere bâzı müsaadatta bulunmak lâzımdır, belki değildir. Fakat bu müsaadattı derecesi ne kadar olacaktır? Muallimlere bâzı müsaadatta bulunurken şubatı saîrede müstahdem olan memurları ihmal etmek doğru değildir. Bu, istisnai birtakım ahkâmı emrediyor. Binaenaleyh şubatı idarei Devlette hizmet eden efendilerin hepsinin aynı hukuku haiz olmaları lâzımgelir. Fakat meslek, mesai itibariyle bâzıların müddeti tekaüdiyeleri daha az, bâzıların da daha çok. Zaten bu usul ve kaidelerimiz de mevcuttur. Fakat bunun nisbeti ne olmalıdır? Açıkta bulunanlara bir şey vermek icabeder mi? Ederse ne kadar olmalıdır? Bütçe üzerine ne dereceye kadar haizi tesirdir? Meselâ aşağıki maddede geliyor; onbeş sene onaltı sene tedrisatı tâliye muallimliğinde bulunan bir muallime icabında dört bin, beş bin kuruşa kadar maaş vermek lâzımgelecek. Şimdi on sene, onbeş sene, yirmi sene valilikte, defterdarlıkta, istinaf reisliğinde bulunan zevata ne vermek lâzımgelir? Âtiyen bu daireler için yapacağımız; bu kanunda hangi sistemi takibedeceğiz? İşte nazarı dikkate alınacak bu esaslar, bu kaidelerdir.

Sonra kanunun bir maddesinde deniliyor ki; «Bu kanun mevkii meriyete vaz'edildiği günden itibaren muallimlerin hizmetlerine göre maaşlarına zamaim yapılacaktır.» Bu madde bütçe üzerine ne kadar para zammedecektir? Malûmunuz mudur? Biliyor musunuz arkadaşlar? Hayır ben de bilmiyorum. Çünkü tetkik etmedik. Kanun yapıldıktan sonra bütçeye o rakamı koymaya mecbur kalırız efendiler. Binaenaleyh Nizamnamei Dahilinin sarahati katiyesine riayetden olsun bu maddeleri bir defa Muvazenei Maliye Encümeni görsün ve az zamanda Heyeti Celilenize göndersin. O zaman müzakeratınıza devam buyurursunuz. Yok eğer; Nizamnamei Dahilinin bu maddelerini feshettik, tayyettik dersiniz bu bapta karar Heyeti Celilenizindir. Böyle olabilir ve fakat; Nizamnamenin bütçeye mütaallik olan ahkâmı hakkındaki sarahat dururken yalnız Maarif Encümeninden gelen bir lâiyhayı, bugün müzakere edersek yarın da Müdafaa-i Milliye Encümenlerinden gelen bir lâiyhayı, öbür gün memurîni mülkiye hakkında gelen diğer bir lâiyhai kanuniyeyi, müzakere etmek mecburiyetinde kalırız. Yok biz esasları tesbit ettik, bu esasa göre bütçeye tahsisat koyacağız, Muvazenei Maliye Encümenine gitmesine lüzum yoktur dersiniz efendiler! O vakit bütçeye de lüzum yoktur. Binaenaleyh sakat yola gidiyoruz.

Arkadaşlar; hepimizi okutan muallimlerin hürmetkâriyiz, onların hakkını vermek isteriz. Fakat efendiler! Devletin kaidesini, prensiplerini, de haleldar edemeyiz ve etmemeliyiz. Binaenaleyh Nizamnamei Dahilinin sarahatine tevfikân bütçeye taallük eden bu maddelerin Muvazenei Maliye Encümenine gönderilmesi lâzımgelir. Hattâ re'sen havale edilmek icabederdi. Kararı âliye de lüzum yoktu. Fakat edilememiş, edilememiş. Şimdi Heyeti Celile bunu tevdi etsin. Muvazenei Maliye Encümeni görsün, az bir zamanda Heyeti Celileyeye iade etsin. Yaptığımızı bilerek yapalım. (Doğrudur, doğru sesleri)

RUŞEN EŞREF B. (Karahisarî Sahib) — Efendim bendeniz zannediyorum ki, Maliye Vekili Muhtereminin büyük bir belâgat ve heyecanla müdafaa ettikleri prensip bundan bir celse evvel mevzuubahsolmuştu ve zannelerim Maliye Vekili Beyefendi şimdi müdafaa etmek-

te bir parça geç kaldılar ve geçen celsede kendilerinin teklifine benzer bir teklifi, zannedirim muhterem arkadaşlarımızdan Feridun Fikrî Bey Heyeti Celilenize arz etmişti. Bu teklifi kabul edilmeyerek doğrudan doğruya maddelerin müzakeresine geçilmesine karar vermişsiniz. Binaenaleyh ikinci bir kararla zannedirim geçen seferki verdiğiniz kararı nakzedemezsiniz. O maddeler o suretle geçmiştir.

NECİB B. (Mardin) — Öyle bir karar yoktur.

RUŞEN EŞREF B. (Devamla) — Öyle bir karar vardır ki maaşlara taallük eden 12, 13, 14 ncu maddeler o karara tevfikân burada münaakaşa edilmiş, kabul edilmiştir ve tekrar encümene havale edilmiştir ve bu noktai nazardan zannediyorum ki, Maliye Vekili Muhteremi Beyefendi bütün bu heyecanlarına rağmen geç kaldılar.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Öztürkçe hakkında verdiğiniz kararı nakzedtiğiniz gibi bunu da nakzedebilirsiniz.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Efendim Nizamnamei Dahilinin sarahati katiyesine karşı Muvazenei Maliye Encümenine gitmesi lâbüdolun bir lâiyhai kanuniyenin gitmeksizin burada müzakere edileceğine Maliye Vekili karar vermedi ve falan günde müzakere edileceğine Maliye Vekili hiçbir zaman ihtimal vermedi. Binaenaleyh Meclisin ruznamesinde olduğunu bilmediği için müzakeresinde bulunamadı. Şimdi Meclisi Âli o gün ne esasa göre karar verdi bilmiyorum.

RUŞEN EŞREF B. (Karahisarî Sahib) — Ruzname sarıhtir. Meclisi Âlinin verdiği karar zabıtnamede münderiçtir.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devamla) — Bendeniz Nizamnamei Dahilinin sarahatini arz ediyorum ve diyorum ki, sakat bir yola girdik ve yine diyorum ki, Nizamnamei Dahilî ahkâmını aynen muhafaza edelim. Muvazenei Maliye Encümeni belki Maarif Encümeninin düşündüğünü belki aynen düşünecek belki tadilen düşünecektir. Fakat neticei karar Heyeti Celilenizindir. O zaman bu lâiyhai kanuniyenin bütçe üzerine tahmil edeceği miktarı rakam ne kadardır? Bunu bilerek yapmış oluruz. Binaenaleyh takdir Heyeti Celilenizindir. Benim vazifem arz etmektir.

RUŞEN EŞREF B. (Karahisarı Sahib) — Heyeti Celilenin kararı da sarıhtir. Geçen za-bitlarda da vardır.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Eğer bu Nizamnamei Dahilinin sa-rahatine karşı bu esas yıkılırsa ve Muvazenei Maliye Encümenine uğraması lâbüdolan bu lâ-yihalar oraya gitmezse netice, Devletin masarîf yekûnu nedir ve nereye gidiyor? Bunu takdir-de hepimiz âciz kalırız. Bir lâyiha görüşülür-ken, bir lâyihai kanuniyeyi kabul ettiğimiz an-da masrafı nedir? Bunu bilmemiz lâzımgelir. Bunu bilmeden lâyihai kanuniyeye zannederim ki rey vermeyiz. Zaten bu gibi esaslar düşünü-lerek Nizamnamei Dahilî kabul olunmuş ve bu esasın muhafazası için Nizamnamei Dahilî He-yeti Celilenizin nazarı tasvibine arz edilmiştir ve tasdikine iktiran etmiştir. Binaenaleyh bu-nun Muvazenei Maliye Encümenine gitmesi lâ-zımdır.

RUŞEN EŞREF B. (Karahisarı Sahib) — Zavallı muallimler!

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (De-vamla) — Evvelce Maliye Vekili ruznameden haberi olmıyarak burada bulunup da bu maru-zatı arz edememiş ise hatayı bendeniz üzerine alıyorum. Fakat şimdi arz ediyorum. İşi ıslah edelim, âtiyen memurîni Mülkiye hakkında Da-hiliye Encümeninden gelecek bir lâyiha Muva-zene Encümenine gitmiyecek, çünkü kapıyı aç-tık. Bir de bütün kabul ettiğimiz kanunların tesiri malisini bilemiyeceğiz.

RUŞEN EŞREF B. (Karahisarı Sahib) — Bu kapı ilk defa mı açılıyor?

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (De-vamla) — Bendeniz ikinci açılmış kapıyı bil-miyorum. (Gürültüler) Müsaade buyurun! Ben-deniz diyorum ki, Nizamnamei Dahilî sarıhtir. O maddelerini fesih ve tadil etmedikçe ona ri-ayete mecburuz. Re'sen Makamı Riyasetin dön-dürmesi lâzımdır.

RUŞEN EŞREF B. (Karahisarı Sahib) — Meclisin de kararı vardır. Onu da unutmayı-nız!

YUSUF AKÇURA B. (İstanbul) — Vakayii ve şimdiye kadar olan teamülü Makamı Riya-set tesbit etmelidir.

REİS — Müsaade buyurun, tesbit edecek-tir. Efendim bir kere Muvazenei Maliye Encü-meninin paraya mütaallik her hangi bir lâyi-

hanın müzakeresi esnasında onu talebetmek hakkı vardır. Heyeti Muhteremeniz kararı sa-bıkta sebat etmek veyahut ki, Muvazenei Mali-yenin teklifini kabul etmekte muhayyerdir. Makamı Riyaset de encümenin bahusus Muva-zene Encümeninin Maliye Vekâletiyle olan me-talibini müeyyidolan teklifini Heyeti Celilenize arz etmek mecburiyetindedir. Teklifi reyinize vazedyorum. Kanunun Muvazenei Maliye En-cümenine gitmesini kabul buyuranlar lütfen el kaldırsın. Aksini reye vazedeceğim. Kabul et-miyenler lütfen el kaldırsın.

RUŞEN EŞREF B. (Karahisarı Sahib) — Aksi reyde bulunuyorum. Çünkü Meclisin eski kararı böyledir.

REİS — Encümene havalesi kabul edilmiş-tir.

Efendim ruznamemizin ikinci maddesini Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetiyle Le-histan Hükümeti arasında münakit 23 Tem-muz 1923 tarihli Muhadenet Muahedenamesi ve Ticaret mukavelenameleri hakkındaki lâyihai Kanuniye ve Hariciye Encümeni mazbatasıdır. Efendim Hariciye Vekili burada bulunmadığı için tabî şimdi bunun müzakeresine başlıyamı-yacağız. Mamafih kendilerine telefon ettirip çağıracağız.

Türkiye Büyük Millet Meclisine âza inti-habedilen ve edilecek olan bilûmum mensubîni askeriyenin tâbi olacakları şart hakkında Müdafaai Milliye Encümeni mazbata ve teklifi kanunîsi ile Kanunu Esasi Encümeni mazbata-sı var.

Dr. FİKRET B. (Ertuğrul) — Ona da vekili aidi ister, halbuki yoktur. Müzakere edilemez.

REİS — Evet efendim, vekili aidi yoktur.

Efendim, dördüncü numarada affı umumî hakkında lâyiha ve teklifi kanunîler ve Adliye Encümeni mazbatası var.

Dr. FİKRET B. (Ertuğrul) — Onun da ve-kili yoktur. Nizamnamei Dahilî mucibince ve-kil lâzımdır.

REİS — Evet efendim, vekil yoktur.

2. — *Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Beyin, bilâmazet Mecliste bulunmıyan âzadan kistleyevm icrasına ve üç yoklamada bulunmıyanların da isimlerinin gazete ile ilân edilmesinin takrı kararına alınmasına dair takriri (4/126), İsparta Mebusu Mükerrer Beyin, mebusanı kiramın me-*

mezuniyetini ve devam etmeyenlerden kistelyevm icrası hususatının tahtı karara alınmasına dair tahriri (4/128), Kütahya Mebusu Receb Beyle refiklerinin, Meclisin muntazaman ifayı vazife edebilmesi ve nısbı müzakerenin mahfuz tutulması için Ankara'da (225) âza bulunmadıkça mezuniyet verilmemesine dair tahriri (4/129)

REİS — Beşinci madde; bilâmezuniyet ve bilâmazeret Mecliste bulunmayan âzalar hakkında kistelyevm icrasının tahtı karara alınmasına dair Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Beyin ve Kütahya Mebusu Receb Beyin, Isparta Mebusu Mükerrerem Beyin tahrirleri.

MUSTAFA B. (Çorum) — Ruznamede birinci, ikinci madde vardır. (Kürsüye sesleri) Efendiler, bize bir ruzname dağıtıyorlar. Bu ruzname mucibince herkes tetkikatını yapıyor. Derken aklımızda olmayan altıncı, yedinci maddeler mevki müzakereye konmak isteniliyor. Buna aklım ermiyor. Rica ederim. Böyle elimdeki ruznamenin ilk maddelerini tetkik ederek rey vereceğim zaman âni bir muamele ile altıncı, yedinci maddesindeki bir mesele ortaya atılıyor, bu doğru mudur? Rica ederim, eğer ilmi olarak bir karar vermek istiyorsak bu yanlışır. Niçin vekil gelmiyor? Vazifesi ne imiş? Bu ikinci maddenin tehirini rica ederim.

REİS — Efendim Mustafa Beyin serd buyurmuş oldukları itirazat Heyeti Muhteremimize malûmdur ki, çok zaman evvel tabi' ve tevzi' edilmiştir ve yine Heyeti Celilenizin malûmudur ki, bu gibi esbab dolayısıyla tehir edilip aşağıdan başlanmıştır. O halde Heyeti Muhteremimizde bulunan her zatın eline ruznameyi alınca okumuş bulunması tabiidir. Binaenaleyh ruznamemizin yedinci maddesinin de okunması tabiidir ki, bu da pek uzun olarak tabedilmiştir. Heyeti Vekileye gelince: Her ruzname, Heyeti Vekileye gönderilmektedir. Mammafiş şimdi ızhâr buyurdukları veçhile bu arzuyu da kendilerine arz ederiz ki, Mecliste hazır bulunsunlar ve müzakerenin talikine sebebiyet vermesinler.

Ruznamemizin yedinci maddesinin müzakeresine devam ediyoruz. (Beşinci sesleri) Evet beşinci efendim.

Riyaseti Celileye

Meclisin her içtimada muntazaman ifayı vazife edebilmesi ve nısbı müzakerenin daima mahfuz tutulması, Ankara'da bulunan Mebusanı kiram mevcudunun yüksek bir miktarda bulunmasına mütevakkıf olduğundan Meclis adedi mürettebinin takriben beşte birinin mezun bulunmasına müsaade bahşolacak surette Ankara'da 225 âza bulunmadıkça az veya çok müddetle mezuniyet verilmemesinin usul ittihazını ve bunun Divanı Riyasete tebliğini arz ve teklif eyleriz.

28 Teşrinisani 1339

Kütahya Mebusu
Receb

Ertuğrul Mebusu
Dr. Fikret

Dersim Mebusu
Feridun Fikri
Riyaseti Celileye

Nısbı Müzakere Kanuniyle mebusanı kirama, munhasıran dairei intihabiyelerine azimet ve avdet etmek üzere senede üç ay olarak bahşolunan mezuniyetin gerek Divanı Riyasetçe ve gerek Meclisi Âlice işbu kaydı kanunî gözetilmeksizin alehtlak istimaline müsaade olunmasından ve merkezi Hükümette bulunan mebusanı kiramın Heyeti Umumiyyeye ve müntahap buldukları encümenlere muntazaman devam etmemelerinden ve esbabı saireden dolayı son günlerde encümenlerde ve Heyeti Umumiyede içtimaat ve müzakerat bazan mümkin olamamaktadır. Bu halin devamı nimeti sulha henüz nail olmuş olan zavallı milletimizin islahatı idariye ve maliye ve iktisadiyyeye dair Meclisi Âliden bihakkın intizar eyledikleri kanunların müzakere ve intacını tehir etmektedir.

Binaenaleyh mebusanı kiramdan istihsali mezuniyet etmek isteyenlerden kanunun tahdit ve takyidi veçhile munhasıran dairei intihabiyelerine gidecek olanların işbu taleplerinin is'afını ve bu kaydı kanunî gözetilmeksizin itayı mezuniyet edilmiş olanların dahi hemen celp ve avdet olunması ve merkezi Hükümette bulunup esbabı mücbirei sıhhiyyeye müstenidolunuyarak encümenlere ve Meclise muntazaman devam etmeyenlerden kistelyevm icrası hususatının tahtı karara alınmasını ve Meclisi Âlinin mesali ruzmerresine tesiri itibariyle müstaceliyeti ve ehemmiyeti derkâr bulunan mesali mebh-

sünanhanım müstacel ruznameye bilithal hemen müzakeresini arz ve teklif eylerim.

27 . 11 . 1339

İsparta Mebusu

Mülkerrem

Riyaseti Celileye

Nıسابı müzakereyi temine kâfi Ankara'da âzayı muhtereme mevcudolduğu halde alelekser Mecliste ekseriyet hâsil olamamasından dolayı Meclis açılmıyor. Makamı Celili Riyaset yoklama icrasından sonra Meclisi tatil ve müzakereyi ta'laka mecbur oluyor. Gerçi birbirini mütaakıp üç celsede ispatı vücudetmiyen âzanın ga'ibi gayrimezun addiyle kıstelyevme tâbi tutulması Nizamnamei Dahilînin 168 nei maddesi ahkâmından ise de bu kaydı nizamî, içtiman intizam ve müzakeratın devamını temine katıyen gayrikâfidir. Binaenaleyh Nizamnamei Dahilîdeki kayıt ile mukayyedolunarak her ne zaman yoklama icra veyahut tâyini esamiyle âraya müracaat edildikte bilâmazeret Mecliste ispatı vücut etmediği anlaşılan âzadan kıstelyevm icra ve yalnız üç yoklamada bulunmamış olanların gazetelerle ilânı lüzumunun Meclisi Âlice tahtı karara alınmasını teklif eylerim.

24 Teşrinisani 1339

Yozgat

Süleyman Sırrı

HÜSEYİN RAUF B. (İstanbul) — Efendim Meclisi Âlinin ictimai için zaruri olan nıسابı ekseriyetin derecesi ehemmiyeti ve zarureti katıyesi izahıtan müstağnidir. Bendenizin de Meclisi Âliye iltihakım anından itibaren bilhassa bir vaziyet de, Meclisin asabiyetini tahrik etmiştir ve bu takrir de hiç şüphesiz o asabiyetin verdiği fikir üzerine Makamı Riyasete takdim edilmiş olacaktır. Âcizinizin Birinci Büyülmillet Meclisi Riyaseti Sanisi vazifesini ifa ettiğim sırada, aynı mesele, aynı suretle mevzuu bahsedilmiş ve bu mesele, o zaman Divanı Riyasette ariz ve amik tetkik, tahlil ve karar ittihaz edilmiştir. Divanı Riyasetin bu karar Meclisin Heyeti Umumiyesine arz edildi ve müzakere neticesinde kabul edilen karar üzerine -o zaman için- her zaman, nıسابı ekseriyetin temini mümkün olabildi. O da şu suretle idi efendim: O zamanki mevcut âzanın heyeti umumiyesine nazaran, ikiyüz, âzanın behemehal merkezde bulunması lâzımgeliyordu. İkiyüzü merkezde mevcudoldukça, beşeriyet iktiza-

si, hastalık veyahut fevkalâde bir meşguliyet dolayısıyla Meclise gelemiyen rüfekanın adedi meemuuna nazaran muayyen gibi oluyordu. Her zaman Mecliste nıسابı ekseriyet temin edilmiş bulunuyordu. Böyle bir karar ittihazı ve nıسابı müzakerenin dúnuna geçmemek üzere mezuniyetlerin tanzimi zaruridir. Bu temin edilmedikçe nıسابı ekseriyetin mahfuz bulunması bendenize pek müşkül görünüyor. Bundan başka bilhassa mühim kanunlar müzakere ettik ve edilmek üzeredir. Malûmuâliniz Nizamnamei Dahilimizde bu hususta sarahat vardır. Bâzı kanunların sülûsanı ekseriyete ıktiran etmesi lâzımdır. Bu hususun da bugünden teemmül edilerek âzanın mezuniyetleri veyahut mezun bulunanların şimdiden tesbit ve keyfiyet teemmül olunmalıdır. Bu takriri müzakere ederken, bu nıkat daima göz önünde bulundurularak müzakere cereyan etmesi muvafık olur ve maksadı temin eder.

CELÂL NURİ B. (Gelibolu) — Efendim âzanın mezuniyeti meselesi, Teşkilâtı Esasiye Kanununa zeyil mahiyetinde olan Nıسابı Müzakere Kanununda münderiçtir. Binaenaleyh bu doğrudan doğruya bir nizamname ve nıسابı ekseriyet meselesi addedilmemelidir. Diğer mesele ile de alâkai külliyesi vardır, Kanunu Esasî Encümeni bunun bâzı mevaddını müzakere ediyor ki, Meclisin kendisine ne suretle istirahat verebileceği meselesi de müzakere edilmiştir. O cihetle işbu takririn Kanunu Esasi Encümenine havalesini rica ederim. (Hayır hayır sesleri)

ZAMİR B. (Adana) — Muhterem arkadaşlar, bizim bu, arkadaşların vermiş olduğu o takrirden bendeniz bir şey anlayamadım. Bunun üzerine bir iki şey daha ilâve etse idiler daha tamam olurdu. Meselâ beş saat yatacağımız, dört saat kalkacağız, falan gün kalkmak lâzımdır denilmiş olsaydı daha doğru olurdu. Bendeniz, her gün görüyorum ki, bütün Meclisin âzası, Meclisin içtimanda hazır bulunuyor. Bâzı arada yoklama yapılıyor, görüyorum ki, koridorlarda bulunuyorlar. Veyahut her hangi bir mazeret sebebiyle işleri oluyor, gelmiyorlar. Falkat Divanı Riyaset vardır. Mezuniyet istiyen arkadaşlara, nıسابı hesabederek mezuniyet veniyor. Binaenaleyh mebusları bu kadar kayıt altına almak doğru değildir. Bendeniz bu takririn reddini talep ve teklif ediyorum.

VEHBI B. (Karesi) — Efendim Receb Bey biraderimizin takriiriyle Mükerrer Beyin takriiri başka vâdide, Süleyman Sırrı Bey biraderimizin takriiri de başka mealdedir. Birisi doğrudan doğruya Divanı Riyaseti ikaz mahiyetindedir. Ve Heyetçe, Divanı Riyasetin ittihaz edeceği mukarrerata bir esas, bir istikamet verilmesi temennisini havidir. Deniliyor ki, ikiyüz küsur kişiden aşağı mevcut bulunmadıkça, yani defterde mezun addedilmemiş ikiyüz küsur kişi bulunmadıkça, başkalarına mezuniyet verilmesin. Yani Meclis, böyle bir karar ittihaz etsin. Nisabı müzakere, alehtlak (145) tir. Bunların mevcudunu yüzaltmışa kadar indirmesin. Yani Ankara'daki mebusların mevcudunu (220) küsurdan indirmesin. Böyle bir karar ittihaz edilsin diyor. Receb Beyle Mükerrer Bey biraderimizin takrirleri bu mealdedir. Süleyman Sırrı Bey biraderimizin takriiri ise, lâalettâyin, ne zaman, meselâ şimdi tâ-yini esamiyle reye konan bir kanun dolayısıyla nâmeveudolanlardan kistelyevm yapılışını deniliyor. Birinci kısım, şayanı kabul ve teemmül bir meseledir. İkinci kısmın ayrıca tetkik ve teemmül edilmesi icabeder. Farz ediniz ki, bundan yarım saat evvel, her hangi bir kanunu tâ-yini esamiyle reye vaz'ettiniz. Hattâ reyî aleyhine şurada bir arkadaşınız çıktı. Bağır-dı; kabul!. Yarım saat sonra, her hangi bir sebep dolayısıyla, buradan infikâk etti; şimdi o zat, vasatî saat beşe kadar burada mevcutken, beşten sonra bulunmadı. Beşbuçukta her hangi bir kanunun ikinci defa reye vaz'ında bulunmadı diye nâmeveut mu addedeceksiniz? Mevut mu addedeceksiniz? (Mevut sesleri) Binaenaleyh bu ciheti ayrıca tesbit etmek lâ-zımdır. Çünkü Nizamnamedeki yoklama meselesi başka, böyle lâalettâyin bir yoklamada nâmeveut addedilmesi başkadır. Bunu tasrihan karar almak başkadır. Bendeniz, birinci şıkka taraftarım. İkinci şık için ayrıca tetki-kat icrası icabeder.

MÜKERREM B. (İsparta) — Efendim! Bendenizin müraعاتım Nisabı Müzakere Kanununa ait bir ihmal dolayısıyla vâkı olmuştur. Nisabı Müzakere Kanununun bir maddesinde deniliyor ki, mebusanı kirama senede üç ayı teeavüz etmemek üzere, dairei intihabiyelerine avdet ve azimet için mezuniyet verilir. Rica

ederim; Divanı Riyaset şimdiye kadar vermiş olduğu mezuniyetlerde, mebusanı kiramın dairei intihabiyelerine gidip geldiğini temin buyurmuş mudur ve Heyeti Celile, Divanı Riyaset kararlarına iştirak ederken bu hususu takip buyurmuş mudur? Bendeniz bunu anlamak istiyorum. Esası takririm budur. Nizamnamei Dahilî, sureti katiye ve sureti mutlakada dairei intihabiyelerine gitmek üzere diyor.

REİS — Efendim, Divanı Riyaset mezuniyetleri iki - üç esbaba müsteniden veriyor. Birincisi; ahvali sıhhiyesine müsteniden veriyor. İkincisi; meşru' özürlere müsteniden veriyor.

MÜKERREM B. (İsparta) — Neye müsteniden?

REİS — Meselâ çocuğu hasta..

MÜKERREM B. (İsparta) — Bu hususta kanun sâkittir.

REİS — Mezuniyet katî değildir. Heyeti Muhteremenize gelip arz edilir.

MÜKERREM B. (İsparta) — Bendeniz kanunu ihmal ediyor diyorum. Bendeniz Divanı Riyasete ve Heyeti Celileye arz ediyorum ve kanunun ahkâmını tatbik etmiyoruz diyorum.

ZEKİ B. (Gümüşane) — Burada olduğu halde gelmiyen âza da vardır.

ZAMİR B. (Adana) — O, vicdan meselesidir. Burada bulunan âza behemehal gelir zannıdayım.

REİS — Rica ederim; muhavereyi bırakalım. Üçüncüsü; dairei intihabiyelerine gitmeleri keyfiyeti üzerine veriyor ve bu üç esbab üzerine mezuniyet vermeliğimizi tahtı karara alınca keyfiyeti esbabı mucibesiyle müdellelen Heyeti Celileye arz ediyorum; Heyeti Muhteremeniz de kabul ediyor.

DR. MAZHAR B. (Aydın) — Dairei intihabiyeye gitmek meselesi harerrah ahzetmek meselesidir. Harcıraha kesbi istihkak için dairei intihabiyesine gitmesi lâzımdır; bununla mülkeftir. Yoksa mezuniyetle alâkası yoktur.

MÜKERREM B. (İsparta) — Müdevvenatı kanuniyemizde bir mebusa üç aydan fazla mezuniyet verilebileceğine dair sarahat yoktur ve üç ay da doğrudan doğruya dairei intihabiyesine gitmek içindir. Sebebi de mebusu buldukları dairei intihabiyelerinin ihtiyacatı umumiyesi hakkında tetkikatta bulunmak ve müntahip-

leriyle temas etmek için o mezuniyet verilir. Yoksa şurada burada gezmek için değildir.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Dairei intihabîyesine bu suretle gitmiş mebus yoktur. Varsa bile azdır.

MÜKERREM B. (İsparta) — Pek çoktur.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — İsimlerini söyleyiniz.

REİS— Rica ederim efendim!

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) Efendim! Recep Beyle Mükerrerem Bey biraderimizin teklifleri nı sabı müzakereyi temin için yapılmış bir tekliftir. Geçen devrede bulunan arkadaşlar hatırlarlar ki, divan bir karar vermişti. Divanı Riyasetin salâhiyeti dâhilinde bâzı bir haftalık mezuniyet alınır. Meselâ bir hafta mezun olan bir efendi onbeş gün gelmiyor. Ve avdetinde (Vakaa bir hafta mezuniyetle gitmiştim, fakat şu sebepten dolayı müddeti mezuniyetim zarfında gelemedim. Bunu kanunî mezuniyetimden mahsubediniz) diyordu. O vakit bunu Meclisi Âliniz kabul etmemişti. Ve böyle hesabı cari şeklinde olan mezuniyete sed çekmişti. Çünkü mezuniyet istiyen arkadaşlar; Divanı Riyasete müracaat ettikleri zaman Divan nı sabı tetkik ediyor. Mezun on efendi var. Bunlar birer hafta mezuniyetle gittiler, gideli altı gün olmuştur. Behemehal yarın geleceklerdir. Binaenaleyh bir ay yahut daha fazla mezuniyet istiyenlere daha fazla mezuniyet vermek için diğerlerinin gelmesi bekleniliyordu. Gerçi nı sabı muhafaza ediyordu, fakat bir hafta mezuniyetle giden arkadaşlarımız haftayı geçiriyorlar ve bunun için Mecliste nı sab hâsıl olmuyordu. Bunun için Meclis sureti katiyede buna mâni' olmuştur. Hülâsa, arkadaşlarımızın nı sabı müzakereyi temin için yapmış oldukları teklif bundan ileri gelmiştir ve Heyeti Celile de Meclisi Âlinin sabık o kararını müeyyit bir karar verirse, bu, zannederim ki Divanı Riyaset de haftalık mezuniyet alanlar tekrar avdet etmedikçe diğerlerine mezuniyet vermezse nı sab bir dereceye kadar muhafaza edilmiş olur. Bendenize gelince: Nı sabı kararı temin için teklifimi arz etmiştim. Gerçi biraz sertçedir zannederim. Fakat bendeniz bunu elimizdeki Nizamnamei Dahilinin bâzı maddelerinden, bir de Heyeti Celilenizin gösterdiği tezahürattan mülhem olarak tekiif ettim. Mamefih karar Heyeti Celilenindir. Kabul edip et-

memek elinizdedir. Binaenaleyh Nizamnamemiz diyor ki: «Birbirini mütaakıp üç celsede bulunmayan âza gaibi gayrimezun addolunsun» İmkânı var mıdır ki bir zat birbirini mütaakıp üç celsede bulunmasın? Evet bulunmaz, bugün bulunur, iki gün sonra bulunmaz. Üç gün sonra bulunur. O halde şu maddenin tatbikına imkân var mıdır? Yoktur. Sonra; «Yekdiğerini mütaakıp üç celsede bulunmıyarak gaibi gayrimezun addedilenlerin de isimlerini gazete ile ilân eder» diyor. Bendenizin de bu teklifimi arz etmeye saik olan sebep, geçen gün yoklama olduğu halde ekseriyet bulunmadı. İkinci yoklamada yine bulunmadı. O zaman Riyaset celseyi talik etmeye mecbur kaldı. İşte bendenizin bu takririmi vermektteki sebep de arz ettiğim gibi Heyeti Celilenin gösterdiği tezahürat ve Nizamnamenin verdiği cürettir. Kabul edip etmemkte Heyeti Celile muhtardır.

REŞİD AĞA (Malatya) — Reis Bey, müsaade buyurursanız buradan arz edeceğim. Süleyman Sırrı Bey biraderimizin takriri Nizamnamei Dahilimizin 168 nei maddesini tadil mahiyetindedir. Binaenaleyh tadil takriri encümene gitmeli. Encümeden geldikten sonra müzakere edilmelidir. Yoksa sarahati kanuniyeye karşı bir takrirle Meclisin karar vermesi doğru değildir. Vakaa Meclis hâkimdir. İsteddiği kararı verebilir. Fakat böyle karar vermesi doğru değildir.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Efendim! Heyeti Celile bunu kabul etmiş müstece-liyetine karar vermiştir. Ondan haberiniz olsun ve ruznameye almıştır.

Dr. FİKRET B. (Ertuğrul) — Efendim! Divanı Riyasetten rica ediyoruz. Geçenki Mecliste bir usul itihaz olunmuştu. O usul dairesinde izin verilirse nı sab hâsıl olur. Yani adedi mürettebin beşte birini geçmemek şartıyla izin verilirse her halde nı sab bulunacaktır. Biz hesabını böyle yaptık. Yalnız çok rica ederim, Divanı Riyaset müsamaha ile muamele yapmasın! Bir hafta izinli giden bir arkadaşımız, bir ay duruyor. Sonra gelip mahsup muamelesi yaptırıyor. Bunu Divanı Riyaset katiyen kabul etmsin efendim. Geçen devrede Divanı Riyaset böyle şeyleri yapmamıştı ve yapmıyordu.

ZAMİR B. (Adana) — Divanı Riyaset yapmasın efendim!

FİKRET B. (Devamla) — Sonra bir mesele daha var. Mebus olduk ve buraya geldik diye her türlü kuyuttan âzâde değiliz. Her halde millete karşı bir vazife tahammül etmişiz. Bize verdiği vazife vekâleti ne suretle ifa ettiğimizi göstermek lâzımdır.

ZAMİR B. (Adana) — Nizamnamede bu hususta sarahat vardır.

Dr. FİKRET B. (Devamla) — Evet sarahat vardır. Divanı Riyasetten çok rica ederiz; bu hususu tatbik buyursunlar! Bulunmıyanların şimdiye kadar hiçbir gazete ile ilân edildiğini görmedim.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Efendim, Mükerrerem Beyefendinin teklifleri, kendilerinin bahsettikleri madde kanuniyeye yanlış mâna vermelerinden münbais olduğu anlaşılıyor. Nisabı Müzakere Kanununun muaddel maddelerinin birisinde «Her mebusa dairei intihabiyesine azimet ve avdet için muktazi eyyam ayrıca ilâve edilmek şartıyla üç ay mezuniyet verilir» diyor. Bu madde muaddeleyi kaleme alan encümenin asıl muharriri benedizdim. Gerek maddenin aslında ve gerek encümence tadil olduğundan katiyen Mükerrerem Beyefendi gibi düşünülüş değildir. Ve Meclisi Âlinin üç senelik mukarreratı, harekâtı, tasvibatı da bunun, Mükerrerem Beyefendinin teklifi gibi olmadığını sureti katiyede ispata kâfidir. Üç ay mezuniyet alabilmek için dairei intihabiyesine gitmek şartına muallâk değildir.

MÜKERREM B. (İsparta) — Bâtıl makiysünaleyh olamaz.

ALİ SÜRURİ Ef. (Devamla) — Ancak harca alabilmek için dairei intihabiyesine gitmek şarttır: Bir de azimet ve avdet için, iktiza eden eyyamin üç aydan fazla olarak mezuniyetine ilâve edebilmesi ancak dairei intihabiyesine gitmek şartıyledir. İşte o iki şart bu ikisine mahsur ve munhasırdır. Gerçi mebuslar ayrı ayrı dairelerden intihabolunuyorlar. Fakat aynı zamanda her dairei intihabiyenin de Mebusudurlar. Mezuniyet almak isteyen mebus tetkikatını mutlaka kendi dairei intihabiyesinde yapmak mecburiyetinde değildir. Diğer dairei intihabiyelerle de aynı kuvvetle rabitaları vardır. Bütün bunlardan sarfinazar; Mükerrerem Beyefendi teslim buyurmazlar mı ki; hiçbir dimağ bir sene mütemadiyen ve müstemirren çalışmaya tahammül edemez; buna tahammül etmek fevkalbeşer bir şeydir.

MÜKERREM B. (İsparta) — Kanun koymalı efendim.

ALİ SÜRURİ Ef. (Devamla) — Bu tahammülü iddia, fevkalbeşer bir kudret iddiasıdır. Binaenaleyh gerek dairei intihabiyesine gitsin, gerek başka daireye gitsin ve gerek hiçbir yere gitmiyerek mücerret istirahat etmek için olsun; her halde her mebusun senede üç ay mezuniyet istihsalı hakkıdır; hakkı kanunîsidir. Bununla beraber Mükerrerem Beyefendinin teklifleri haddizatında bir madde kanuniyeyi tağyir mahiyetindedir. Böyle bir kanunu tadil veya tağyir mahiyetinde olan teklifler, doğrudan doğruya Heyeti Umumiyece müzakere ve intacedilemez. Kanunu Esasî Encümeni mazbata muharriri Celâl Nuri Beyefendi bu noktai nazardan teklifin Kanunu Esasî Encümenine havalesini rica ettiler. Bendeniz de bu ricaya iştirak ediyorum. Fakat korkarım ki, bu havale Mükerrerem Beyin madde kanuniyeye verdiği mânanın Heyeti Umumiyece kabul edilmiş olmasını ihsas etmiş olmasını! Onun için tekririn tamamen reddi lâzımdır. Encümene tevdi demek teklifin zımnen kabulü demektir ki, şayanı kabul değildir.

Süleyman Sırrı Beyefendinin tekliflerine gelince: Haddizatında gayet güzel; yani intizamı müzakereyi temin için çok iyi. Fakat zannediyorum ki, nisabı müzakerenin arasına haleldar olması, Nizamname ahkâmının gevşek ve gayrimüessir olmasından değil, tedabiri idareyede yapılan noksan ve kusurdan ileri geliyor. Heyeti Celilenizin bir kararı vardır ki, (220) den eksik Ankara'da mebus bulunmasını diye... Eğer bu karara, bu usule ve bu tedbiri idariye tamamen riayet olunursa hiç şüphe etmiyelim ki, nisabı müzakere, nisabı ekseriyet haleldar olmaz.

HAFİZ ŞAHİN Ef. (Gazianteb) — Kim riayet etmemiş?

ALİ SÜRURİ Ef. (Devamla) — Evvel beevvel Divanı Riyaset, sonra Meclisi Âli... Bâzi arkadaşlar sarahaten söylediler, mahsup muamelesi... Bir hafta mezuniyet alınıp gidiliyor, sonra birbuçuk ayda mahsubediliyor, Meclisi Âli kabul ediyor. Yani biz kabul ediyoruz, Divanı Riyasetinki yalnız bir tekliften ibaret kalıyor. Vaka o teklifi yapmasa daha iyi olur. O, teklifi yapmakla Heyeti Celilenin de her halde onu kabul etmesi lâzımgelmez. Heyeti Celile onu kabul etmiyebilir.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Onun için bir teamülül sakım mahiyetini alan ve seleftimiz olan Meclisi Âlice tamamen men ve nehyledilen bu mahsup usulünü kaldıralım ve hiçbir mazaret kabul etmiyelim. Olabilir ki her hangi mezun bulunan bir arkadaşın mezun bulunduğu mahalde hakkiki bir mâzereti zuhur eder de gelemez. Fakat vaktinde müracaat etmiş ve mâzeretini Meclisi Âliyi ikna edebilecek vesail ve vesaille temin ve teyidetmiş bulunmalıdır. Bizim arkadaşlarımız hiç öyle yapmıyor, mezuniyet geçiyor, hiç aldırış etmiyor. Çünkü, mahsuba güveniyor. Geliyor buraya, bir takrir veniyor. Efendim benim şu mâzeretim vardı, şu kadar da geçti, bunu mahsubediniz. Bununla beraber Süleyman Sırrı Beyefendinin teklifleri Nizamnamei Dahilîdeki ahkâmı tadil demektir. Refikî muhteremimiz Resid Ağa güzel söylediler. Nizamnamei Dahilîde musarrah ve mansus ve mevcudolan bir fikri böyle bir kararla tağyir etmek ne dereceye kadar doğrudur. Eğer nazarı dikkate alınmaya şayan görürseniz Süleyman Sırrı Beyin teklifini lütfen Nizamnamei Dahilî Encümenine havale buyurunuz. Encümen de bunun üzerinde imalîfikretsin; belki daha muvafık, daha başka bir tarik bulabilir. Ondan sonra Heyeti Celilenize arz etsin.

REİS — Efendim! Müsaade buyurursanız Muhterem Ali Süruri Beyefendinin izahatları esasında söyledikleri bir, iki küçük muameleye ait cereyanı hali arz edeyim. Bidayeti küşadında Divanı Riyasetin, ittihaz ettiği bir karar vardır ki o da nısbab müzakereyi muhafaza için mevcudun adedi (200) den dîn olmamasıdır. Divanı Riyaset bu hususta cidden pek kıskane bir surette hareket etmiş, ancak fevkalâde ahvali nazarı itibara alarak bir, ilki kişiye belki izin vermiş, bu nısbab böyle mahdud bir derecede düşmüştür. Cüziyeti itibaniyle karar addedilemiyeceğini zannederim. Heyeti Muhteremeniz tasdik ederler. İkinci bir nokta ki; Divanı Riyasete telmih suretiyle arz edilmiştir. O da, mezun olup da mezuniyetlerini tecavüz ettirenler hakkındaki muameledir. Malûmu ihsanınız ki; Divanı Riyasetin de, vaziyeti ruhiyesini nasıl arz edeyim, düşümeceği bâzı noktalar vardır. Divanı Riyaset her halde mezuniyet alıp gitmiş ve hastalığını ifade etmiş bir arkadaşın ifadesini kızpten ziyade sıdka hamletmeyi bir mecburiyeti ahlâkiye

görür. (Bravo, sesleri) ve daima bu noktai nazardan bolki bir kusur ve hata etmiştir. Fakat bu kararını tenfiz suretiyle yürütememiş, vermiş olduğu karariyle Heyeti Muhteremenize gelmiş ve almış olduğu malûmat ve tetkikatını Heyeti Muhteremenize arz etmiş, mezuniyetin temdit veya reddi hususunu tasvibi âlinize arz etmiştir. Bu cihet malûmunuz olsun diye söylüyorum efendim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Divanı Riyaset Ankara'da âza mevcudunu kaç olarak tesbit etmiştir? (İki yüz, sesleri)

REİS — İki yüz efendim.

VEHBİ B. (Karesi) — Reise kürsüde sual sorulmaz efendim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Malûmu-âliniz Nizamnamei Dahilîde adedi mürettebin sülûsanı ekseriyetle muhafaza edilmesi lâzım hususat vardır. Olabilir ki; bir gün bir mesele tabaddüs etse, Divanı Riyaset âzayı mevcudeyi iki yüz kabul etmiş, âzayı mürettebin sülûsanı ekseriyeti ise (191) olması lâzımgelir. İki yüz âzayı mevcudeden acaba sülûsanı ekseriyet temin edilebilir mi? Buna imkân yok, onun için behemehal adedi mürettebin sülûsanını temin edecek nisbette bir nısbab gözetmek lâzımgelir, Divanı Riyasetin âzayı mevcude hakkındaki bu kararı muvafık değildir.

SÜKRÜ KAYA B. (Menteşe) — Usulü müzakere hakkında söz istiyorum. Kürsü Riyaseti işgal eden zata sual sorulamaz efendiler! Bu usulü ihdas etmiyelim. Başka memleketlerde en az söz söyleyen Riyaset Malkamıdır. Rica ederim. Bu usulü ittihaz etmiyelim ve Malkamı Riyasete sual teveih etmiyelim; fena bir yola gitmiş olunuz. (Müzakere kâfi sesleri)

REİS — Efendim müzakerehin kifayeti hakkında takrirler vardır.

MÜKERREM B. (İsparta) — Reis Bey, şahsım mevzuubahsoldu, söz istiyorum.

REİS — Buyurunuz!

MÜKERREM B. (İsparta) — Ali Süruri Efendi Hazretleri bendenizin Nısbab Müzakere Kanununun veçhi tatbikimde yanlış yola saptığını beyan buyurdular. Bendeniz madde kanuniyeyi aynen okuyarak Heyeti Celileyi hakem ittihaz edeceğim. Nısbab Müzakere Kanununun altıncı ve sekizinci maddelerini muaddil Kanunun ikinci maddesi; (Türkiye Büyük Millet Meclisi

âzasına dairei intihabiyelerine avdet ve azimetleri için muayyen olan eyyam ayrıca ilâve edilmek şartıyla usulüne tevfikân senede üç ay mezuniyet verilir.) Bu madde kanuniyeye harcırahım ne münasebeti vardır. Soruyorum?

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarkî) — Harcırah halkındaki maddeyi okuyunuz!

MÜKERREM B. (İsparta) — Altıncı madde sarıhtır efendim. Yine Nisabı Müzakere Kanununun yedinci maddesini muaddil Kanunun birinci maddesinde; (Büyük Millet Meclisi âzasına senode bir defaya mahsus olmak üzere on bin kuruş üzerinden avdet ve azimet haric olmak üzere harcırah verilir.) diyor. Bu kanun doğrudan doğruya mezuniyete ait bir kanundur. Bu mezuniyet doğrudan doğruya dairei intihabiyelerine gitmek için bahsedilmiş bir haktır. Bilmiyorum kendileri ne suretle ihtihadedip bunu âhar suretle mezuniyet istihsal etmek isteyenlere de şâmilidir diyorlar.

REİS — Efendim müsaadenizle kifayeti müzakere hakkındaki takrirleri okuyoruz :

Riyaseti Celileye

1. Müzakere kâfidir.
2. Âzayı kirama mezuniyet itasında Divanı Riyasetin Ankara'da yüksek bir heyet bulunması hususunun nazarı dikkatte tutmasını,
3. Devam hususunda Nizamnamei Dahilinin tamamii tatbikinin tahtı karara alınmasını rica ederim.

Ertuğrul
Dr. Fikret

REİS — Efendim müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Müzakereyi kâfi görmeyenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür.

Riyaseti Celileye

İşbu mevaddın Nizamnamei Dahilî Encümenine havale edilmesini teklif eylerim.

Gümüşane
Zeki

Riyaseti Celileye

Âzanın mezuniyeti meselesi Teşkilâtı Esasiyeye nevama zeylolana Nisab Kanuniyle muayyendir. Binaenaleyh bu meselenin bu şekilde müzakeresi usule mugayirdir. Teklifi kanunî şeklin-

de olması lâzımdır. Takrirlerin Kanunu Esasî Encümenine havalesini teklif ederim.

Gelibolu
Celâl Nuri

Riyaseti Celileye

Müzakerenin kifayetiyle Celâl Nuri Beyin teklifi veçhile nisabı müzakere teklifinin Kanunu Esasî Encümenine tevdiini teklif eylerim.

Gazianteb
Şahin

Riyaseti Celileye

Tekliflerin reddini teklif eylerim.

Çorum
Mustafa

REİS — Efendim müsaadenizle takrirleri arz edevim. Takrirlerin ilki tanesi bu mazbatanın Kanunu Esasî Encümenine havalesini, bir tanesi, Nizamnamei Dahilî Encümenine gitmesini, bir tanesi de Divanı Riyasete tevdiî umur edilmesini, (Hayır sesleri) üçüncü bir takrir vardır ki, o da mazbatanın reddini teklif ediyor. Şimdi efendim, mazbatanın reddini mutazammın olan takriri evveleminde reyi âlinize arz edeceğim.

Efendim! Çorum Mebusu Mustafa Beyin takririni kabul edenler... (Anlamadık sesleri) Müsaade buyurunuz! Efendim bâzı arkadaşlar anlamamış tavzihan arz edeyim.

Efendim reddeden murat mazbataları mı, yoksa başka bir şey mi, (Mazbata değil, takrir sesleri)

FERİDUN FIKRİ B. (Dersim) — Efendim böyle bir şey reye konamaz.

VEHBİ B. (Karesi) — Rica ederim, üç takrir ayrı ayrı mealdedir, mânaları başkadır. (Ayrı ayrı, sesleri) (Gürültüler)

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarkî) — Reis Beyefendi encümen mazbatası falan yoktur.

REİS — Esasen tekliftir.

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Efendim tekliflerin reddini teklif ediyorum.

VEHBİ B. (Karesi) — Hangi teklifler?

REİS — Okuduğumuz teklifler...

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim biri siyah, biri beyaz, biri kırmızı.. Rica ederim ayrı ayrı reye koyun. Hem reddetmenin mânası nedir?

Receb Beyin teklifi başka, Mükerrerem Beyin teklifi başka, Süleyman Sırrı Beyin teklifi başka-dır.

REİS — Mustafa Beyin kanaatine, gerek Receb Beyin, gerek Mükerrerem Beyin ve gerek Süleyman Sırrı Beyin takrirlerini muhtacı müzakere görmemiş reddediyor, binaenaleyh şimdi arz ettiğim şu üç teklifin reddine dair olan bu takriri reyi âlinize arz ediyorum. Kabul buyuranlar lütfen el kaldırsın. Aksini reye koyuyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Üç teklifin reddi kabul edildi.

(Adliye Vekili geldi, sesleri)

Dr. FİKRET B. (Ertuğrul) — Benim takririm Nizamnamei Dahilînin tatbîki arzusundan ibarettir, onlarla alâkası yoktur.

REİS — Yine dediğiniz oldu. Efendim, Adliye Vekili Bey teşrif etmişlerdir. Affı umumi hakkındaki Kanunu müzakereye başlayalım.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Dahiliye Vekilinin de bulunması lâzımdır.

3. — *Zafer ve sulh şerefine erbabı şekavetle fiili seni' mahkûmları müstesna olmak üzere sülûsanı müddeti cezaiyelerini ikmal eden mahkûmînin bakıyei müddeti cezaiyelerinin affına ve müebbet kürek ve kalebentlik ve nefye mahkûm olanların cezalarının da onbeş seneye tahviline dair kanun lâyhası (1/229), Bozok Mebusu Hamdi Beyin, Affı umumi ve Müecceliyeti Asherîye Vergisi hakkında kanun teklifi (2/58) Ve İstanbul Mebusu Abdurrahman Şeref Beyin, affa ait lâyhaların bir araya toplanarak affı umumiye tahvili hakkında takriri (4/110), Ürfa Mebusu Şeyh Safvet Efendiyle rüfekasının, affı umumiye mütaallik lâyhaların müstacelen müzakeresi hakkında takriri (4/113) Ve Adliye Encümeni mazbatası*

Türkiye Büyük Millet Meclisi
İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti 10 . 9 . 1339
Kalemi Mahsus Müdüriyeti
Aded: 6/2792

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Celilesine

Zafer ve sulh şerefine Kanunu Cezanın 62 nci maddesiyle zeyline tevfiikan mahkûm edilen erbabı şekavetle fiili seni' maddesinden mahkûm bulunanlar müstesna olmak üzere Sülûsanı müd-

deti cezaiyelerini ikmal eden mahkûmînin bakıyei müddeti cezaiyelerinin affına ve müebbet kürek ve kalebentliğe ve nefye mahkûm bulunanların cezalarının onbeş seneye tahviline dair tanzim kılınp İcra Vekilleri Heyetinin 9 . 9 . 1339 tarihli iqtimaında Meclisi Âliye arzı takarrür eden kanun lâyhasının iktisabı kanunîyet etmek üzere raptan takdim kılındığı mâruzdur.

İcra Vekilleri Heyeti Reisi
Ali Fethi

Hükümetin esbabı mucibe mazbatası

Mücahedatı milliyeinin temin ettiği şanlı zaferin neticesi mesudesi olan şerefli sulhün idrakiyle milletin neşeyabı fâhr ve sürur olduğu sırada hapisanelerde bulunan bir kısım efradı millete imalei nazarı şefkat edilmesi Hükümeti Milliyeinin şiarı iktizasından olmasına ve mücazâtı mahkûmelerinin üçte ikisini ikmal etmek suretiyle hapis ve tevkifin acılarını tatmış olanların bir daha o dâri mücazata avdet etmemek üzere nefisleriyle ahd-ü peyman edecek derecede tehzihi ahlâk ve ıslahı hâl etmiş olduklarının kabul edilmesi lâzımgelceğine binaen emsali mesbukası veçhile milletin âvani mesudesine sulh ve zafer şerefine hükümleri iktisabı katiyet eden mahkûminden sülûsanı müddeti cezaiyelerini ikmal edenlerin bakıyei müddeti cezaiyelerinin affı efkârı umumiyyeye hüsnütesiri de bais olacağı ve ancak memleketin şekavet yüzünden şimdiye kadar dūçar olduğu zarar ve ziyanların daima ehemmiyetle pişi nazarı itina-da tutulacak bir mahiyette ve bilhassa bâzı havâlii halkının garibolduğu kadar elîm ve sezayi nefrîn bir haleti ruhiye sevkiyle şekavete karşı gösterdiği meyil ve istidat külliyein gayricaizi ihmal bir halde olmasından naşi erbabı şekavetin emri tedip ve mücazatında vukubulacak en cüzi bir tesamuh veya eseri şefkatın memleket için hâlen ve âtiyen gayrikabili telâfi zararlar tevli dedeği pişi iptisare alınarak aynı zamanda şekavetin derecesi şenaatinin enzarı âmmede bir kat daha tezahür ve tahakkukuna medar olmak ve emsali de tahzir edilmiş bulunmak üzere şekavet erbabı ile mahiyeti seniâsı dolayısıyla hiçbir zaman caizi affolmayan hetkiahz ve fiili seni mütecasirlerinin sülûsanı müddeti cezaiyelerini ikmal etmiş olsalar bile affın dairei şumûlünden hariç tutulmaları ve fakat şekavet kelimesinin muhtelif tefsirlere uğramasına her han-

gi bir mahalde muamelei cebrü şiddet icrasıyla sirkat fiilini ika eden ve cürümleri Kanunu Cezanın 62 nci maddesiyle zeyline tevfiikan mahkûm edilen erbabı şekavet kaydının vaz'ı ve hâdisatı zâile ilcaatiyle memleketin istiklâl ve istihlâs gayei mukaddesinin temin ve istihsali ümniyesiyle bilhassa mahkûmi istiklâliyece tertibi mücazat emrinde istilzâmı şiddet eylemiş olması mülâhazasına mebni sülûsanı müddeti cezaiyelerini ikmal edenlerin bakıyei müddeti cezaiyeleri affedildiği sırada sureti katiyede müebbeden küreğe ve kalebentlikle nefye mahkûm bulunanların dahi nazarı refet ve atıfetten dür tutulmaları muvafıkî âdil ve nasfet olacağından bu kabîl mahkûminin cezalarının dahi onbeş seneye tahvili muvafık olacağı mütalâa kılınmakla bu bapta üç maddelik lâyihai kanuniye tanzim kılınmıştır.

İcra Vekilleri Heyeti Reisi	Şer'îye Vekili
Ali Fethi	Mustafa Fevzi
Müdafaai Milliye Vekili	Adliye Vekili
Kâzım	Seyyid
Dahiliye Vekili	Hariciye Vekili
Ali Fethi	(Bulunamamışlardır)
Maliye Vekili	Maarif Vekili
Hasan Fehmi	İsmail Safa
Nafia Vekili	İktisat Vekili
Fevzi	Mahmud Esad
Sıhhiye ve Muaveneti İctimaîye Vekili	
(Bulunamamışlardır.)	
Erkâm Harbiyei Umumiye Vekili	
Fevzi	

Sülûsanı müddeti cezaiyelerini ikmal eden mahkûminin affına ve müebbeden küreğe ve kalebentliğe ve nefye mahkûm bulunanların cezalarının onbeş sene kürek ve kalebentlik ve nefye tahviline dair kanun lâyhası

Hükümetin teklifi

Madde 1. — Kanunu Cezanın 162 nci maddesiyle zeyline tevfiikan mahkûm edilen erbabı şekavetle fiilî şeni' maddesinden mahkûm bulunanlar müstesna olmak üzere, hükümleri kesbi katiyet etmiş olan mahkûminin müddeti cezaiyelerinin sülûsanını ikmal etmiş bulunanların bakıyei müddeti cezaiyeleri affedilmiştir.

Madde 2. — Sureti katiyede müebbet kürek ve kalebentlik ve nefye mahkûm bulunanların

cezaları onbeş sene kürek ve kalebentlik ve nefye tahvil edilmiştir.

Madde 3. — İşbu kanun tarihi neşrinden müteberdir.

Madde 4. — İşbu kanunun icrasına Adliye Vekili memurdur.

Adliye Encümenini tadili

Madde 1. — Aynen.

Madde 2. — Aynen.

Madde 3. — Altmış yaşını ikmal etmiş olan mahkûminin birinci maddedeki istisnalar müteber olmak üzere bakıyei müddeti cezaiyeleri, sülûsanı müddeti cezaiyelerini ikmal etmiş olsun olmasın affolunmuştur.

Madde 4. — İşbu kanun tarihi neşrinden müteberdir.

Madde 5. — İşbu kanunun icrasına Adliye Vekili memurdur.

Adliye Encümeninin esbabı mucibe mazbatası

Zafer ve sulh şerefine Kanunu Cezanın altmışikinci maddesiyle zeyline tevfiikan mahkûm edilen erbabı şekavetle fiilî şeni' maddesinden mahkûm bulunanlar müstesna olmak üzere sülûsanı müddeti cezaiyelerini ikmal eden mahkûminin bakıyei müddeti cezaiyelerinin affına ve müebbet kürek ve kalebentliğe ve nefiyeye mahkûm bulunanların cezalarının onbeş sene kürek, kalebentlik ve nefye tahviline ait tanzim kılınan lâyihai kanuniye Heyeti Celileden encümenimize havale kılınmakla Adliye Vekili Seyid Beyefendi hazır olduğu halde müzakeresine şü-rû' eyledi.

Memleketin büyük bir muzafferiyet ihraz ederek yeni bir hayati inkişafa dâhil olduğu şu hengâmede birtakım ceraim irtikabederek cezasını görmekte bulunmuş bir kısım evlâdı vatanın çektikleri cezayı kâfi görerek bunların tehzihi ahlâkla vatana nâfi' iktisat unsurları olmasını temin maksadiyle lâyihai kanuniyeyi esas itibarıyla birkabul maddelerin müzakeresine geçilerek Eskişehir Mebusu Abdullah Azmi Efendinin Kanunu Cezanın üçüncü rüşvet fasliyle dördüncü sirkati emvali emîriye ve irtikabı saire faslı mucibince mahkûm olanların aftan istisnası hakkındaki teklifi pek mütaaddit ceraimin bu daireye ithalini mucip ve maksadı affı fevt edeceği cihetle kabul edilmemiş ve Konya Mebusu Mustafa Fevzi Efendinin her hangi bir mahkemedén muayyen bir cezaya mah-

kûm olup da hüküm henüz kesbi katiyet etmemiş olanlardan işbu cezanın sülüsünü ikmal etmiş bulunanlar da tahliye olunur suretindeki teklif, tatbikatta dâi olacağı müşkülât noktai nazarımdan ekseriyetle reddedilmiş ve Dersim Mebusu Feridun Fikri Beyin nısıf müddeti cezaiyelerini ikmal edenlerin affa tabi tutulması hakkındaki teklifi dairei affi pek fazla surette tevsi' edeceği cihetle reddolunarak birinci ve ikinci maddeler aynen kabul edilmiş ve üçüncü madde olarak altmış yaşını ikmal etmiş olan mahkûminin birinci maddedeki istisnaları muteber olmak üzere bakıyei müddeti cezaiyelerinin sülüsünü müddeti cezaiyelerini ikmal etmiş olsun olmasının afları encümenimizce bittezekkür hapsanelerin elyevm pek ziyade müzdaham bulunmasına ve şeyhuhat erbabının Zaferi Millî şerefine tahliyeleri muvafık görülmesine mebnî ekseriyetle kabul edilmiş ve üçüncü ve dördüncü maddeler dördüncü ve beşinci madde olarak kabul edilmekle Heyeti Umumiyeye arz olunur.

23 . 9 . 1339

Adliye Encümeni	
Reisi	Mazbata Muharriri
Sinob	(Mezun)
Yusuf Kemal	
Kâtip	Âza
Dersim	Kastamonu
Teklifimde musırrım.	Muhalifim
Feridun Fikri	Mahir
Âza	Âza
İzmir	Bayezid
Mustafa Necati	Şefik
Âza	Âza

Affı umumi ve müecceliyet hakkında Bozok Mebusu Hamdi Beyin esbabı mucibe lâyihası ve teklifi kanunîsiyle Lâyiha Encümeni mazbatası Riyaseti Celileye

Seferberlikten İstiklâl Muharebesine kadar ve İstiklâl Muharebesinin devam ettiği müddete değin dâhilde gerek harbin icabı olan fakrû zaruret ve esbabı saireden ve gerek Hükümetin idarei dâhiliyede hâli sulhta olduğu gibi tam bir kudret izharına vaziyeti müsâidolmamasından dolayı tahaddüs eden ceraim faillerinin ekserisi derdest olunmıyarak dağda, kırdı ve daima firarda bulunmaları emniyet ve asayışı tehdidetmekte olmasına,

Anadolu hapsanelerinde münkariz Osmanlı Hükümeti tarafından mahkûm edilmiş eşhas mevcud olup bunlar meyanında adaletsizliğe mâruz kalmış olanların mevcud olması ihtimaliyle beraber eşhası merkume ve hariçteki akraba ve taraftarını kendilerini mahkûm eden Osmanlı Hükümeti munkariz olarak yerinde kemali satvet ve şevketle teşekkül eden Halk Hükümetinin âsar ve alâmi maziyeyi ortadan kaldırmak, memleketin her tarafında bir tecceddüt irae eylemek üzere kendilerine dahi atfı enzarı şefkat ve inayet eyliyeceğini intizar etmekte olmalarına,

Affi umumînin Anadolu'da pek büyük ve umumî bir hoşnudiyet tevhit, Hükümeti Milliye-ye bütün kalblerindeki hürmet ve merbutiyeti haddi kemale îsal edeceğine, emniyet ve asayişin teminine dahi hizmet edeceği vâresteci iştibah bulunmasına binaen zekâtı zafer ve sadakai sulh olmak üzere zîrde munderiç Affı Umumî Kanununun kabulünü teklif eylerim.

Affi Umumî ve Müecceliyet Kanunu

MADDE 1. — Büyük zaferi katînin tahakkuk ettiği İzmir'in istirdadı olan 9 Eylül 1922 tarihine değin gerek mehakimi âdiye ile divanı harblerden ve gerek İstiklâl Mahkemeleri tarafından mahkûm edilip de sülüs müddetini ikmal etmiş olan erbabı ceraimin bakıyei müddeti affedilmiştir.

MADDE 2. — Mezkûr 9 Eylül 1922 tarihine kadar icra edilip de henüz mahkûm edilmeyen ve hakkında hüküm sâdır olup da sülüs müddetini ikmal edemeyen ceraim erbabı hakkında takibatı kanuniye icrası veya hükmün infazı tecil olunmuştur.

MADDE 3. — İdam yahut müebbet kürek ve müebbet nefye mahkûm olanlar hakkında onbeş seneye mahkûm olan eşhas gibi muamele olur.

MADDE 4. — İkinci maddede olduğu veçhile müecceliyet ihraz edenlerin onbeş seneye kadar cürümleri tekerrür ettiği surette her iki cürüm için kanunen muayyen olan mücazatın mecmuu tazîfen hüküm ve infaz olunur.

MADDE 5. — İşbu kanunla affa yahut müecceliyete mazhar olan erbabı şekavet tekrar tariki şekavete sülûk ettiği takdirde bütün efradı millete salâhiyeti kâmile verilerek imha ve hayyien derdest edildiği surette dahi hükmün idam edilir.

MADDE 6. — İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 7. — İşbu kanunun icrasına Adliye ve Dahiliye Vekilleri memurdur.

1 . 9 . 1339

Bozok Mebusu
Ahmed Hamdi

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Lâyiha Encümeni

Ankara

Karar: 42/39

11 . 9 . 1339

Riyaseti Celileye

Affi Umumi ve Müecceliyet hakkında Bozok Mebusu Hamdi Bey tarafından verilen 1.9.1339 tarihli teklifi kanuni encümenimizce mütalâa ve tetkik olunarak teklifi mezkûrun heyeti şâmilesine nazaran şayanı müzakere görülmekle Heyet Umumiyeye takdimine karar verilmiştir.

Lâyiha Encümeni Reisi Mazbata Muharriri

Tokad

Antalya

Emin

Ahmed Sâki

Kâtip

Denizli

Necib Ali

Affi Umumi hakkındaki takrirler:

Riyaseti Celileye

El Afvü Zekâtüzzafer

Her inkılâbın teyessüründe pürteşevvüş bir mâzinin ferdasında bulunuluyor. Çünkü inkılâbın seyir ve cûşisinde galeyanlar, memleket dâhilinde gayritabiî halât ve hâdisata sebebol olarak sükûnet muhtel olunca heyeti içtimaiyeyi bihuzur eden vukuat artar, müerimîn ve mahkûmînin adedi çoğalır. Hapsaneler dolar. Inkılâp, zaferle tetevvüceyledikte o mazii müşevveşin (El afvü zekâtüzzafer) düsturuna tevfikân tasfiye hesabı, bütün cihandeki emsaline nazaran, bir kazıyei muhkemdir. İşte bu hakikate binaen affi hususîye dair mütaaddit levayihî kanuniye ihzar kılınmış ve encümenlerde müzakere edilmekte bulunmuştur. Geçen Perşembe günü sülûsanı müddeti cezaîyelerini ikmal eden mahkûmînin bakıyei müddeti cezaîyelerinin affi hakkındaki lâyiha kanuniyenin esnaı müzakeresinde işbu affi hususî kâfi görülmüştür lâyihaî mezkûre daha etraflı bir şekle ifrağ olunmak üzere Heyeti Umumiyeden Adliye Encümenine iade kılınmıştır. Affi hususîye dair gerek ruznamemizde, gerek

encümenlerde bulunan levayihî mütaaddidei kanuniyenin bir araya toplanarak, istisnaatı münasibe nazarı itibara alınmak suretiyle, affi umumîye tahvilini ve işbu takririn Adliye Encümeni-
c havalesini teklif eyleriz.

20 . 10 . 1339

İstanbul

Urfa

Abdurrahman Şeref

Şeyh Safvet

Muş

Mardin

İlyas Sâmi

Necib

Gelibolu

Kayseri

Celâl Nuri

Hâlid

Bolu

Van

Şükrü

Hakkı

Bitlis

Dersim

Resul

Ahmed

Karahisarı Sahip

Diyarbakır

(Okunamamıştır)

Mehmed Nuri

İçel

Adyın

Mehmed

Tahsin

Urfa

Maraş

Ali Fuad

Mehmed

Muş

Kângırı

Osman Kadri

Ziya

Siverek

Ertuğrul

Cudi

Halil

Elâziz

Sivas

Muhiddin

Halis Turgud

Ankara

Mardin

Ömer Mümtaz

Derviş

Tokad

Mardin

Mustafa

Abdurrazzak

İsparta

Mardin

Hafız İbrahim

(Okunamamıştır)

Riyaseti Celileye

Velâdeti Seniyei nebeviyeye müsadif şehri hâli kamerî eyyamı mübarekesinde vatan ve milletinin saadeti ebediyesini temin ve tebci eyliyen Zaferi Azîmin tecelliyatı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Hâkimiyeti Milliye üzerine tesbît edilen Teşkilâtı Esasiye Kanununda Türkiye Devleti Cumhuriyeti unvanı mübeccelini tasrihine dair mukarreratın tarihimizin sahil-felerini bilhâkkın şereflendirecek tesadüfatı hasenedendir. Pek mukaddes ve mübeccel böyle mesut günlerde tezahürat ve meserratı milliye şerefine Heyeti Celilede müzakeratı sebkeyliyen ve tevhidilmek üzere Adliye Encümeninde bulunan affi umumîye mütaallik levayihî kanuniye-

nin bugün encümünde ikmalıyla Heyeti Celileye takdimini ve müstacelen müzakeresini arz ve teklif eyleriz.

30 Teşrinievvel 1339

Urfa	Maraş
Şeyh Safvet	Abdülkadir
Konya	Kastamonu
Kâzım Hüsnü	Hâlid
Elâziz	Dersim
Mustafa	Ahmed
Muş	Elâziz
Osman Kadri	Muhiddin
Mardin	Artvin
Derviş	Hilmi
Mardin	Karahisar Şarki
Necib	Mehmed Emin
Muş	Konya
İlyas Sâmî	Tevfik Fikret
Giresun	Saruhan
Musa Kâzım	Abidin
İçel	Bolu
Mehmed	Şükri
Konya	Konya
Eyüb Sabri	Mustafa Feyzi
Mardin	Bozok
Abdülgani	Avni
Çanakkale	Antalya
Mehmed	(Okunamamıştır)
Kayseri	Antalya
Hâlid	Ahmed Sâki
Kângırı	Diyarbakir
Ziya	Mehmed Nuri
Niğde	Bolu
Hâlid	Dr. Emin Cemal
Diyarbakir	Mardin
Şeref	Abdürrazzak
Menteşe	Van
Esad	Hakkı
Gelibolu	Diyarbakir
Celâl Nuri	Zülfü
Sivas	Urfa
Hâlis Turgud	Ali Fuad
Zonguldak	Karesi
Halil	Haydar Âdil
Kütahya	Malatya
Receb	Hacı Bedir
Siverek	Hakkâri
Cudi	Nazmi
Siverek	Malatya
Mahmud	Bedreddin

Adliye Encümünü mazbatası

Riyaseti Celileye

Heyeti Vekile tarafından 10.9.1339 tarih ve 6/2792 numara ile Meclisi Âliye arz olunarak Heyeti Umumiyyeden encümenimize havale kılınan ve sülüsünü müddeti cezaiyelerini ikmal edenlerin affına mütedair bulunan lâyiha kanuniye encümenimizce tetkik ve bâzı tadilâtlarla Heyeti Umumiyyeye arz edilmişti. Mezkûr lâyiha, encümünde bulunan ve sülüs müddeti cezaiyelerini ikmal edenlerin affına ve maznunün hakkındaki takibatın teciline mütedair bulunan Bozok Mebusu Hamdi Beyin teklifi kanunîsi tevhidilmek üzere, encümenimize iade kılınmışından encümenimiz gerek mezkûr lâyiha ve teklifi kanunîyi ve gerek vâsi' bir af ilânı hakkında encümenimize muhavvel İstanbul Mebusu Abdürrahman Şeref Bey ve rüfekasının takriiriyle aynı mealde bulunan ve Cumhuriyetin ilânı şerefine affın tesriini talebeden Urfa Mebusu Şeyh Safvet Efendi ve refikleri tarafından verilen takriri mütalâa ile bu bapta Heyeti Vekilenin noktai nazarına ittilâ lâzîmeden görmüş olmakla encümenimize davet kılınan Adliye Vekili Seyyid Bey namına Adliye Müsteşarı Kenan Bey gelerek şu mütalâaları dermeyan etmiştir :

1. Heyeti Vekile mahkûmîni âdliyenin ancak sülüsünü müddeti cezaiyelerinin affına taraftardır.

2. Heyeti Vekilece, mahkûm memurünün mücrimini âdiyeden farklı bir muameleye tâbi tutulması esasî hiçbir veçhile kabul olunamaz.

3. Heyeti Vekile divanı harb mahkûmlarının tamamen affına taraftardır.

Mütaakıben teklifatı vâkıanın müzakeresine başlanılarak evveleminde, affı umumî mahiyetinde, yani tekerrürü ve cürmiyeti ilga eder bir affa lüzum olup olmadığı meselesi tetkik ve temmül edildi. Böyle mücrimiyeti izale eden bir muafiyeti umumiyeye dair - gerek Hükümetin lâyiha kanuniyesinde ve gerek Hamdi Beyin teklifinde - talep görülemediği gibi encümene berayı izah davet olunan takrir sahiplerinden Abdürrahman Şeref Bey ve Şeyh Safvet Efendi dahi, vukubulan sual üzerine, takrirleriyle bu mahiyette bir affı umumîyi kasdetmediklerini bildirmişlerdir. Encümenimiz böyle bir tekerüre esas teşkil etmiyen, yani cürmiyeti izale eyliyen bir affı umumî vücuda getirmeyi muvafık bulmadı.

Bu bapta tezekkür olunan sebep şudur : Bu kabîl bir af, aftan müstefidolacak cürüm sahipleri, yeni bir cürüm daha irtikâbettikleri takdirde Kanunu Cezanın mükerrirlere lââyık gördüğü cezayı da affetmek mahiyetinde olur. Bu kabîl mücrimler iadei hukuku memnua için riayete mecbur oldukları ahlâkî hattihareketi ta kipten kendilerini vâreste bulundurarak heyeti içtimaiyenin mutazarrır olmasına saik olur. Müttefikan kabul edilen bu esastan sonra mahkûminin cezalarının affı meselesi tetkik ve tezekkür edildi. Millette nail olduğumuz sulh ve ilân ettiğimiz Cumhuriyet şerefine memlekette sükûn ve huzurun esaslarını vaz'ederken bu cümleden olarak geçirdiğimiz buhran devresinde asabına fazlaca mağlubolarak cürüm irtikâbeylemiş olanların evvelce de encümenimizce kabul edilmiş olduğu üzere, hiç değilse bir kısım cezasının affı esasında ittifak edildi. Fakat affedilecek cezanın miktarını tâyinde muhtelif reyler serd edildi. Bütün cezanın affı ve sülûsanı müddeti cezaiyenin affı kabul edilmedi. Nısf müddeti, cezaiyenin affı esası reye konularak ekseriyetin kabulüne iktiran eylemekle, affolunacak cezaları bais cürümlerin irtikâpları da müzakere edildi. Âzadan bâzıları tarafından, arz olunan Af Kanununun intişarı gününe kadar gerek mahakimî nizamiyeyle divanı harblerden ve gerek İstiklâl mahkemeleri tarafından mahkûm edilerek hükümleri kesbi katiyet etmiş olan mahkûminin nısf müddeti cezaiyelerinin affı teklif edilmiş ise de ekseriyete iktiran etmiyerek Mudanya Mukavelesiyle muzafferiyet tahakkuk ettiren sonra cürüm İka edenlerin hiçbir veçhile affa lââyık bulunmadığı mülâhazasına binaen ancak Mudanya Mukavelesinin tarihi imzası olan 11 Teşrinievvel 1338 tarihine değin cürüm irtikâbetmiş olanların aftan istifadesi ekseriyetle tensi bedilmiştir.

Âzadan bâzıları tarafından şu teklif dermeyen edildi: «Divanı Harb mahkûmları, ciheti nizamiyede, Usulü Muhakematı Cezaiye Kanununun efrada temin ettiği hukuktan müstefidolmazlar. Diğer taraftan bu hükümler harb meydanları gibi heyecanlı mahallerde, asabın gergin olduğu an ve muhitlerde verilmiştir. Hele Firarî ve bakaya hakkındaki Kanun, Heyeti Celilece kabul olunarak doğrudan doğruya hizmeti askeriyeden firar gibi ceraimin âza-

mi ve idamı mucip bir fiilin cezasından sarfi nazar edildikten sonra meselâ, kasaturasını kırmış bir neferin hâlâ cezasını çekmesi doğru değildir. Binaenaleyh, Divanı Harb mahkûmlarının ve İstiklâl mahkemeleri vatana âzami hizmet ifa etmişlerse de, bu mahkemelerin başlıca noktai hedefi olan firarîlerin, tazziyesinden sarfinazar edildikten sonra zamanı için pek nâfi ve elzem fakat halen pek şedit şeraât dairesinde verilmiş mukarreratın, bundan sonrası için esasında âsarının izalesi muvafık ola cağı cihetle, İstiklâl mahkemeleri mahkûmlarının affı umumisi lâzımdır» Bu teklif, divanı harblerden sâdır olan hükümlerin sair ceraimi âdiyeden tefrikinde hiçbir hikmet ve illet görülemediği ve İstiklâl mahkemelerinin bâzı kararlarını ceraimi âdiyeye murtabit bulduğundan bunlar affedildiği takdirde bütün ceraimi âdiyenin affı mânasını tazammun edeceği cihetle ekseriyetle reddedilerek buraya kadar hulâsa olunan esasları muhtevi olmak üzere birinci madde o suretle tanzim olunmuştur.

Haklarındaki hüküm henüz kazıyei muh keme halini iktisabetmemiş olan eshabı ceraimin tabi tutulacağı muamele meselesi müzakere edilerek âzadan bâzıları tarafından maznunun hakkında tecili takibat esasına mahal olmadığı ve bilûmum erbabı ceraimin nısf müddeti cezaiyelerinin affı suretiyle milletin re'fetinden istifadelerinin kifayet edeceği serd olunmuş ise de ekseriyetle şimdiye kadar kesbi katiyet etmemiş ceraim hakkında takibatın temadi ettirilmesinde içtimai bir fayda tasavvur olunamıyarak Mudanya Mütarekenamesinin tarihi akdi bulunan 11 Teşrinievvel 1338 tarihine kadar irtikâp ve haklarındaki hüküm işbu kanunun neşri tarihine kadar Mahkemei Temyize tasdik edilmemiş bulunan cürümler hakkındaki takibatın tecili kabul ve ikinci madde o suretle tertip kılınmıştır.

Encümenimizce balâda kabul edilen esaslar veçhile haklarındaki takibat tecil edilenler âtiyen bir cürüm irtikâbettikleri takdirde bunlar hakkında âtiyen mahakimce takibedilecek muamelei kanuniyenin tezekkür ve tesbîti de faydalı görüldü ve cünha cürmünü irtikâbetmiş olanların Af Kanununun tarihi neşrinden itibaren iki ve cinai bir fiil irtikâbeylemiş bulunanların beş sene zar-

fında diğ̈er bir cürüm ika' ettikleri takdirde, evvelece irtikâbetmiş oldukları cürüm nazarı itibara alınarak tevhidten tahkikat ve muhakemat icra ve içtimâi ceraim kaidesine tevfikân cezaların tâyin olunması tensibedilmiş ve üçüncü madde yazılmıştır. Kabul edilen tecili takibattan ve nısf müddeti cezaiyenin affından ne gibi cürümlerin istisna edileceği de düşünölmüş ve hiyaneti vataniye erbabıyla hetki ırz ve şekavet cürmünü mürtekibolanları ve vazifesini her hangi bir suretle suiistimal eden memurını affeylemek kanunun maksat ve gayesine muvafık görölmüyerek dördüncü madde tertibedildi.

İdam cezası gibi birinci madde şumulüne ithali, mahiyeti itibariyle gayrikabil bulunan ceza ile müebbet kürek ve müebbet kalebentlik ve müebbet nefiy gibi ihtiva ettiği mâna noktâi nazarıdan tansifine ve mahkûmlarının, birinci madde ahkâmından istifade edebilmesine kabiliyet olmıyan mücazata gelince; bunlar hakkında ayrı bir madde kaleme alınmak ve memlekette sükûn ve re'fet esaslarının muvaffakiyeti istihdaf olunduğı şu sırada, cürümleri ne olursa olsun, birtakım kimselerin idam edilmesi muvafık görölmemekle beşinci madde kaleme alınmıştır. Beşinci madde ahkâmından müstefidolanlar ayrıca bir de birinci madde ahkâmından müstefidolamazlar. Salfülarz beşinci maddede müebbet kürek ve müebbet kalebentlik cezaları on sene muvakkat küreğe ve muvakkat kalebentliğe tenzil edildikleri halde müebbet nefyin üç sene nefye tenzili nefiy cezasının kürek cezası gibi vâsi' bir haddi âzam ve akalli bulunmıyarak Kanunu Cezada ancak müebbet nefiy ve muvakkat nefiy cezaları muharrer olmasına ve bunun haricinde bir ceza tâyinine imkân görölmemesine mebnidir.

Encümenimizce tecili takibattan istifade etmiyeceğini beyanla müracaatta bulunanlar hakkındaki takibatın devamı esası, birtakım erbabı namusun suizan altında kalmaması mülâhazasına binaen tecviz edilmiş ve fakat kendi kanaatine hakkına kail olup bilâhara mahakimce mahkûm edilmiş olanların da birinci madde hükmünden müstefidolmaları

mukteziyatı adil ve hak ile tevfiik edilemiyeceğinden bu kanunun mahkûmine bahşettiğı müsaadeden müstefidolmaları esası kabul olunarak her iki ciheti ifadeten altıncı madde ilâve edilmiştir.

Mücazâtın kısmen veya külliyen affı efradın hukuku şahsiyesine halel getiremiyeceğı bir kaidei külliye olduğundan her halde hukuku şahsiyenin mahfuziyeti tabii ise de encümenimizce Devletçe şimdiye kadar ısdar olunan bilûmum af kanunlarında hukuku şahsiyenin mahfuziyeti tasrih edilmiş bulunduğu cihetle, bu esere tevfikân ve tatbıkatta her türlü şek ve tereddüdü selben iş bu kanun ahkâmının hukuku şahsiye iddiasına halel getiremiyeceğı hakkında yedinci bir madde vaz'etmekle Heyeti Umumiyeye arz ve tanzim olunan lâyihaî kanuniyenin müstacelen ve sair hususata takdimen müzakeresi teklif oluur.

Af hakkında Kanun

Madde 1. — Mudanya Mukavelenamesinin tarihi imzası olan 11 Teşrinievvel 1338 tarihine değin cürüm irtikâbetmiş olup da gerek mahakimi âdiye ile divanı harblerden ve gerekse İstiklâl mahkemeleri tarafından mahkûm edilerek hükümleri kesbi katiyet etmiş olan mahkûminin nısf müddeti cezaiyeleri affedilmiştir.

Madde 2. — Mudanya Mütarekenamesinin tarihi akdi olan 11 Teşrinievvel 1338 tarihine kadar irtikâbedilmiş bulunan ve iş bu kanunun neşri tarihine kadar kazıyei muhakeme hâsil etmiş bir hükme mukterin bulunmamış olan bilûmum ceraimin faileri hakkındaki takibat tecil edilmiştir.

Madde 3. — Balâda kabul edilen esas veçhile haklarındaki takibat tecil edilenlerden cünha cürmünü irtikâbetmiş olanlar, bu kanunun tarihi neşrinden itibaren iki ve bir fiili cinaî irtikâbeylemiş bulunanlar beş sene zarfında diğ̈er bir cürüm irtikâbettikleri takdirde evvelece irtikâbetmiş oldukları cürüm nazarı itibara alınarak tevhidten tahkikat ve muhakematı icra ve içtimâi ceraim kaidesine tevfikân cezaları tâyin olunacaktır.

Madde 4. — Gerek tecili takibata ve gerek nısf müddeti cezaiyenin affından hiya-

neti vataniye hetki ırz, irtısa, ve şekavet cürmünü mürtekibolanlarla vazifesini her hangi bir suretle suiistimal eden memurın müstesnadır.

Madde 5. — İdam cezasıyla sureti katiyede mahkûm olanların onbeş sene, küreğe ve müebbet kürek ve müebbet kalebentliğe mahkûm bulunanların da on sene kürek veya kalebentliğe ve müebbet nefiy cezasına mahkûm olanların cezaları dahi üç sene (nefyeye) tahvil edilmiştir.

Madde 6. — Tecili takibattan istifade etmeyeceğini beyanla müracaatta bulunanlar hakkındaki takibat ve muhakemata devam olunur. İndelmuhakeme beraet etmediği surette işbu kanunun mahkûmine bahşettiği müsaadeden müstefidolacaktır.

Madde 7. — İşbu kanun ahkâmı hukuku şahsiye iddiasına halel getirmez.

Madde 8. — İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 9. — İşbu kanunun ierasına Adliye, Dahiliye ve Müdafaa-i Milliye Vekilleri memurdur.

Adliye Encümeni Reisi namına Kastamonu Mâhir	Mazbata Muharriri Daha vâsi bir af taraftarıyım. Dersim Feridun Fikri
---	---

Kâtip Daha vâsi af taraftarıyım. Bozok Ahmed Hamdi	Âza Gayrimütenazır ahkâmı ihtiva eden bu kanunun heyeti umumiyesine muhalifim. Karesi Ahmed Süreyya
---	--

Âza
Tecili takibat esasına muhalif olduğum gibi ekser için hükmü küll icabeden kaideden inhi-raf eden kısmına da muhalifim.
Mersin
Besim

Âza
Konya
Mezundur.

Âza
Bayezid
Şefik

Âza
Hükümleri kesbi katiyet etmiş erbabı ceraim hakkındaki tecile muhalifim. Hükümleri kesbi katiyet ettikten sonra birinci madde ahkâmına dâhil olacakları cihetle başkaca ahkâm vaz'ına

lüzum yoktur.
Eskişehir
Abdullah Azmi

Âza Daha vâsi bir af taraftarıyım. Bursa Osman Nuri	Âza İşbu kanunda muayyen olan müddete kadar ika edilen ceraimden maznun bulunanlar hakkındaki encümen kararıyle müşterekim. Ancak yine aynı tarihe kadar kaziyei muhkeme hâsıl etmiş bir hükümle mahkûm olanlar hakkındaki mücezzatın da - dördüncü maddedeki istisnalar haricinde olarak - kanunun müzakeresinde şifahen arz edeceğim esbaba binaen, mukayyeden ademiinfazına taraftar olduğumdan kanuna bu itibarla muhalifim.
--	---

Konya
Refik

Âza
Muhilli müsavat olan tecili takibata muhalifim. Binaenaleyh sureti katiyede mahkûm olmuş olmyan erbabı ceraimin takip ve muhakemelerine devam olunarak mahkûmiyetleri halinde cezalarının tansifen veya tahdiden in-

fazı reyindeyim.
Çorum
Mehmed Münir

REİS — Affi umumînin heyeti umumiyesi hakkında müzakere başlıyor. (Gürültüler) Heyeti Umumiye hakkında söz isteyen var mı?

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Reis Bey, söz istiyenleri lehte, aleyhte olmak üzere tefrih ederseniz daha iyi olur.

AHMED SÜREYYA B. (Karesi) — Efendiler memleketimizde derin ve meşkûr bir inkılâp fikri ile birlikte yürüyen büyük ve bütün cihanı beşeriyetin nazarı takdir ve tahsiline uğramış bir ihtilâli millî neticesinde tesis etmiş olduğumuz mübeccel Hükümeti Cumhurenden sonra eski devre ait hesabatın tasfiyesini muhik görmeyecek heyeti celileniz içinde bir ferdin vücuduna ihtimal veremem. Bu itibarla bendeniz umumî ve sahası vâsi bir affı umumîye taraftarım. Fakat bu ahkâma ihtiva eden af kanununun aleyhindeyim. Efendiler! Evvelâ nazarı dikkatinize bir ciheti arz edeceğim. Bu cihet çok şayanı tetkik ve teemmüldür. Kanun lâyihasının esbabı mucibesi zîrdeki imzalara - ki bendenizin de dâhil olduğum Adliye Encümenine' mensup âzaların imzalarıdır - atfi nazır buyurursanız bu kanunu imza edenlerden 8 zatın kanunun heyeti umumiyesi hakkında cüzi, külli muhalif olduklarını ve ancak üç zatın muvafık olduğunu görürsünüz. Bu kanun hangi ekseriyetin muvafakatiyle gelmiştir?

RÜŞDÜ PŞ. (Erzurum) — O halde encümenine gitmesi lâzımdır.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Reis Bey, encümen namına söz istiyorum.

AHMED SÜRAYYA B. (Devamla) — Şu cihet ahkâmı hazırası itibarıyla aleyhinde bulunduğum Affı Umumî Kanununun Heyeti Umumiyece aleyhinde karar ittihazını müstelzim en mantikî, en mühim, en esaslı ve hukukî bir sebeptir. Bu sebebi işaret ettikten sonra Heyeti Celilenizi vaktin darlığına ve yorgunluğuna binaen fazla tasdi' etmek istemiyorum. Yalnız bir ciheti daha izah etmek istiyorum; Af Kanununun ihtiva ettiği ahkâm; hukuk ve mantık noktai nazarından gayrimuvafıktır. Çünkü birinci ve ikinci maddeleri 11 Teşrinievvel 1338 tarihine değin cürüm irtikâbetmiş olup da gerek mahakimi âdiye ile divanı harblerden ve gerekse İstiklâl mahkemeleri tarafından mahkûm edilerek hükümleri kesbi katiyet etmiş olan mahkûminin nısf müddeti cezaiyelerinin affedilmiş olduğunu söylüyor. Yani Mudanya Mütarekesinin tarihi imzasına, 11 Teşrinievvel 1338 tarihine kadar

geçmiş zamanlarda ikai cürmetmiş olanlar haklarında takibat muhakemat icra edilmiş, mücerimiyetleri tahakkuk etmiş, hükümü kanununa, tevfikân mahkûm olmuşlar ve haklarında sâdir olan ilâmat lâyetegayyeriyet iktisabetmiş, kaziyei muhkeme haline, yani kanun hükümü menzelesine girmiş, hapsaneye girmiş veya girmemiş bu kanunla onların nısf müddeti mahkûmelerini affediyoruz. Fakat yine aynı tarihte, aynı suretle aynı esbab ve avamil tahtında ikai cürmetmiş bir şahıs hakkında hüküm verilmiş, takibat icra edilmiş. Fakat Hükümetin teahhuru veya hut celp ve tetkiki edille dolayısıyla onun hakkında sâdir olan hüküm kesbi katiyet edememiş. Bu adam aynı esbab ve avamil ile mücerim, fakat daha şeni' görülecek avamil ile mücerim olan bir şahıs cürüm ika etmiş, fakat Hükümet, adliye işleri biraz daha teahhur etmiş, ikmal edilememiş ve binaenaleyh hakkındaki hüküm kesbikatiyet etmemiştir diye bütün bütün cezadan vâreste kalacaktır. Bir cürüm ika' etmiş ve henüz hakkında takibatı kanuniye icra edilememiş veya takibedilmiş de hüküm sudur etmemiş olanlar da takibatı cezaiye ve adliyeden vâreste kalacaklardır. Binnetice hapse girmeyeceklerdir. Demek oluyor ki 11 Teşrinievvelde velev iki gün evvel vani 9 Teşrinievvelde iki adam farz ediniz ki aynı sebeple, aynı zaman ve mekânda iki şahıs katletmiş bulunsunlar. Bunlardan birisinin muhakemesi icra edilmiş ve o iki adamın hasbelbe şeriye ika' ettiği cürümden mütecessir olarak Hükümete teslimi nefsettiği farz olunsun ve sebebi hüküm de bir iki şahadetten maada, evet ben bu cürümü şu sebep tesiriyle yaptım, cezamı veriniz, demesinden ibaret olsun ve bu adam da farz ediniz on sene kürek cezasına mahkûm olsun. Bir sene yatsın. Dört sene daha yatacak.. Nısf müddeti cezaiyesi olan on senenin beşini yatmış, beşini yatmamış olacaktır. Fakat diğer adam böyle değildir. Katil ika' etmiş, dağa çıkmış, orada şekavetten gayri her hangi fezaleti ika' etmiş ve hâlâ teslimi nefsetmemiş ve muhakemesi intacedilememiş.. Efendiler bu adam da affolunacak, hiç cezaya, takibata mâruz kalmıyacak; böyle affı umumî mi olur? Binaenaleyh ihtiva ettiği af sahasının darlığı ve ahkâmının gayrimütenazırılığı dolayısıyla kavaidi adil ve hakka muvafık olmıyan kanunun heyeti umumiyesi şayanı müzakere değildir. Reddini teklif eylerim.

FERİDUN FİKRÎ B. (Dersim) — Efendim! Umum rüfekayı kiram noktai nazarlarını kemalî vuzuhla serd ettikten sonra cevap arz edeceğim. Yalnız ondan evvel müsaade buyurursanız muhterem arkadaşımız Süreyya Beyin işaret buyurdıkları bir nokta bendenizi bâzı nikatı izaha mecbur etmiştir. Heyeti Celilenize arz edeyim. Tenevvüre medar olur. Efendiler! Malûmuâliniz affı umumî hakkında Heyeti Celilenizde mevcut âzayı kiram arasında üç noktai nazar hükümfermadır. Bunlardan bâzı rüfekayı kiram vâsi' bir af yapmak taraftarıdır. Bâzı rüfekayı kiram da tahdidi ve hattâ hiç yapılmaması taraftarıdır. Bir kısım rüfekayı kiram da bunlar arasında mutavassıt bir şeyin yapılması lüzumuna kaildirler. Bittabî' efendiler, Heyeti Celileniz âzayı muhteremesi meyanındaki şu halleti fikriye, şu noktai nazar farkı encümeniniz âzasında da mevcuttur. Bâzı rakadaşlarımız vâsi' bir af esasını tervicetmekte, bir kısmı da mahdut bir af taraftarı bulunmaktadırlar. Bâzı arkadaşlarımız da hattâ affa hiç taraftar değildirler. Heyeti Celileden bize hvale kılınan iki af kanunu vardır.

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Mecliste affa taraftar bulunmıyan yoktur. Belki sizin encümeninizde vardır.

FERİDUN FİKRÎ B. (Devamla) — Bunlardan bir tanesi Heyeti Vekileden gelen af lâyihasıdır, diğeri de Bozok Mebusu Hamdi Beyin teklifidir. Bunlar af hakkında en son, yani en ileri gidilmiş adımlardır. Abdürrahman Şeref Bey ve sair rüfekayı muhtereme tarafından verilmiş olan takrirlerde vâsi' bir af yapılması esası teklif edilmişse de bunlar vazih tekâlîf şeklinde heyetimize arz edilmemiş olduğundan Adliye Encümeni; af meselesi hakkındaki noktai nazarı terkîp ve vazih bir surette ifade etmekten cidden müşkülâta mâruz kalmıştır. Memleketin hayatı umumiyesine taallûk eden bu müşkülâtın halli için son derecede cebri nefsedilmiş ve bu lâyihai kanuniye vücuda getirilebilmiştir. Şimdi bunun üzerinde vâsi' mikyasta mütalâa dermeyer ederek Heyeti Celilenin noktai nazarı vazih ve ayân bir surette tecelli ettikten sonra bittabî tecelli eden bu nikatı nazar üzerine icabeden tadilâtı yapacağımız ve Heyeti Celilenin tarifatına ve göstereceği istikamete teveccüh edeceğimiz derkârdır. Onun

için Adliye Encümeni - zannediyorum ki; Adliye Encümeni âzalarının fikirlerine, cümlesinin hissiyatına tercüman oluyorum - Heyeti Celilenizin mütalâatından tenevvür etmek ihtiyacını hissetmektedir. Kararlara gelince; Süreyya Beyefendi biraderimizin buyurdıkları tenazur meselesi hakkında - yani birinci ve ikinci maddedeki tenazur, - bendeniz kendi mütalâatı şahsiyemi arz etmiyeceğim. Belki muhterem refikimin mütalâasına aynen iştirak ederim. Fakat encümen namına ifadei meram edilmek icabettiği için arz edeyim ki; bütün maddeler hakkında ekseriyet mevcuttu. Yani birinci madde ekseriyete iktiran etmiştir. Meselâ bendeniz daha vâsi bir affa taraftar olduğum halde af meselesi büsbütün tereddüde düşmemesi için birinci maddeyi kabul etmiştim; fakat Heyeti Celile daha vâsi bir affa giderse o zaman diyecek yoktur. Şu misal ile arz etmekten maksadım bütün maddeler hakkında ayrı ayrı ekseriyet mevcuttur. Süreyya Beyefendinin buyurdıkları tenazur meselesine gelince; o nokta hakkında da bir ciheti arz edeyim. Çünkü; arkadaşlarımızın en ziyade işaret ettikleri nokta odur ve hakikaten kanunun en ziyade tenkid edilebilecek ciheti de odur. Süreyya Bey de o cihete dokunmuşlardır. Efendiler, bendeniz bu bapta vâsi bir af taraftarı olduğumu, şahsi bir kanaatle, şahsi bir noktai nazarla söylemediğime emin olabilirsiniz. Birinci ve ikinci maddeler arasında kendine göre bir tenazur ve nisbet mevcuttur. Bendenizin noktai nazarıma münafi olmasına rağmen encümen namına arz ediyorum ki; bu iki madde arasında bir tenazur vardır. Bu iki maddeyi tetkik eden encümenin ekseriyeti ne düşünmüştür? Mudanya Mütarekesinden evvel irtikâbedilmiş olan ceraimin affını, yani affa ceraimin Mudanya Mütarekesinden evvel irtikâbedilmiş olan ceraimden bu kanunun tarihi intişarına kadar kesbi katiyet etmiş olanlar hakkında birinci maddeyi kaleme almıştır. Mudanya Mütarekesinden evvel irtikâbedilmiş olup da bu tarihe kadar kesbi katiyet etmemiş olan hükümlerin, gayet az olacağını encümen nazarı itibara alarak, yani cünhalarda şimdiye kadar hepsinin intacedilmiş olduğunu; cinayetlerde de bu kabîl ceraimin pek az olabileceğini nazarı itibara alarak encümen ekseriyeti, ikinci maddeyi vücuda getirmiştir. Encümen ekseriyetinin noktai nazarı budur ve encümen ekseriyeti di-

yor ki; mademki Mudanya Mütarekesinden evvel irtikâbedilmiştir ve bu tarihe kadar kesbi katiyet etmemiştir, bu kabîl hükümler gayet azdır. Bunlar hakkında şimdiye kadar kesbi katiyet etmemiş olan hükümlerin tekrar takibata tâbi tutulması doğru olmadığından encümenin ekseriyeti, tecili bu noktai nazardan kabul etmiştir. Binaenaleyh encümenin birinci maddesi ile ikinci maddesi arasında biraz daha dikkat edilirse bir ittisal ve bir nisbet mevcuttur. Bu noktayı Heyeti Celilenin nazarı dikkatine arz ediyorum.

Diğer hususat hakkında tabii Heyeti Celilenizin efkârından, mütalâatından tenevvür etmek mecburiyetindeyiz. Yani Heyeti Celilenin noktai nazarı ne noktada tebellür ederse biz de o noktadaki efkârı kaydedeceğiz.

SÜREYYA B. (Karesi) — Bendeniz bu kanunun heyeti umumiyesine muhalifim. Bendeniz Feridun Fikri Beyefendiden soruyorum. Bu kanunu Heyeti Umumiye'ye gönderebilmek salâhiyet ve kudretini kendinde gören ekseriyet; ne fikir ve ne esas üzerinde birleşmiştir? Bendeniz anlamıyorum. Yani ekseriyet yoktur. Encümenimiz teşettütü âraya uğramıştır. Heyeti umumiye'yi âra bir araya gelmemiştir.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Reis Bey söz istiyorum.

REİS — Neye dair?

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Usule dair efendim. Bu münakaşat tamamiyle usulün haricindedir. İki pehlivan Mecliste güreşeceklerdir. Encümende güreşelerdi daha iyi olurdu.

REİS — Rica ederim Hilmi Bey müsaade buyurunuz.

OSMAN KADRİ B. (Muş) — Efendiler! Hangi bir mesele, âsâbımın üzerinde şedit bir tesir uyandırmazsa çok teessür hissetmem. Fakat bu kanun ruhumda o şedit tesiri uyandırmıştır. Mâruzatımla size bîtâp bir memleketin, mustarîp halkının âlâmına tercüman olacağımı zannediyorum. Bu kanun etrafında belki hissiyatımdan fedakârlık yapacağım. Bu münasebetle birkaç dakikalık vaktinizi izac edeceğimden dolayı affınızı rica ederim. (Devam sesleri)

ZEKİ B. (Gümüşane) — Biran evvel başlanmanızı rica ederiz.

OSMAN KADRİ B. (Devamla) — Bilirsiniz ki, memleketimiz; birtakım siyasi ve coğrafi se-

beplerle çeşit çeşit işgallerle elim olduğu kadar cangüdad sadmelere uğramıştır. Bu sadmeler; memleketin muhtelif aksamında hayat ve umranı âsarını bir sel hücumuyla silmiş, süpürmüştür. Hattâ can, kan kardeşlerini bile birbirinden ayırmıştır. Büyük bir buhranı iktisadi geçiren bu memleket; nüfussuzluk gibi bir buhranı içtimai ile de tarzı maişet ve muâşeret hususunda az - çok müteessir olmuştur. Baş döndürücü facialar karşısında bir avuç İslâmın - kanaatimce - mâneviyatı, hayatı ve mevcudiyeti mevzu-bahistir ve yine bu kanaatleyim ki, bu kanun ile - o hissiyata tebaan bunlar maalesef diyeyim - heder oluyor. Daha geçen gün bir arkadaşımız; Ergani Mebusu Kâzım Beyefendidir, Adliyenin usandırıcı, ince merasiminden bütün mazlumlar namına feryadediyordu.

AHMED MÂHİR Ef. (Kastamonu) — Kanvanindir, ince merasim değildir.

OSMAN KADRİ B. (Devamla) — Ne suret-le telâkki ederseniz ediniz. (Devam sesleri) Bendeniz de bu kanunun birinci ve dördüncü maddelerinde Allaha sığınacağım. Bilmem nasıl histir ki hiç beyenmediğim saltanat devrinin matemîn bir vaziyetinin bu kanun ile taklidedilmiş olduğunu görüyorum. Evet, Sultan Hamid devrinde sülüsânı müddeti cezaîyelerini yahut nısıf müddeti cezaîyelerini ikmal etmiş birkaç mahkûm ve maznun; bir sadakai şûm ile affediliyorlardı. O devrin, hâttâ sultanlarını bile sırtımızdan atarken bakayayı ceraimini mi muhafaza edeceğiz? Nazarı dikkatinizi celbediyorum. Sulh devresine girmiş bulunuyoruz, bir çocuk yetiştirmek için binlerce liramızı diriğ etmiyoruz ve bu uğurda birçok müşkülâta katlanıyoruz. Binaenaleyh Türklüğe yakışacak ve hakikaten Türklüğün şanına lâayık bir affı bir avuç mâzlum kimseler - ki ekseriyetle böyledir - bunlar bizden af bekliyorlar. Bunu esirgemeyiniz. Muhterem arkadaşlar! Sureti katiyede sizi temin ederim ki af, çok iyi şeydir. Ben kendi nefsimi yokluyorum. Ve hiç şüphesiz onlara yapılacak bu iyilik karşısında kollar, kanatlar düşüyor ve bu his bütün şeylere galebe çalıyor. Efendiler! Bitabi kan, kan ile yıkanmaz, kan su ile yıkanır. Ceplerimiz bu zavallıların feryatnameleriyle doludur ve her gün için dolmakta devam ediyor. Şimdi bendeniz, asıl garabeti, bu kanunun dördüncü maddesinde buluyorum ve ben onun

için bu kanunun aleyhindeyim. Şimdilik hiyaneti vataniye için bir şey söylemiyeyim. Efendiler! Hetki ırz meselelerini bizlerde mahkemeler değil, hançer rüyet eder. Böyle dâvalar mahkemelere gelemmez. Nihayet gelse, gelse - nasıl söyleyeyim - bir âlüftenin mürettep bir dâvası gelebilir. Muhitimizde geçmiş bulunan bu kabîl deaviden birini söylemeden geçemeyeceğim. Muhitimizde bir köyde...

ALİ SAİB B. (Kozan) — Söyleme, o mahremdir.

OSMAN KADRİ B. Devamla) — Eşraftan birisinin aleyhine böyle bir dâva vukubuluyor ve aynı zamanda tertibedilerek mahkemeye veriliyor. Bundan telâşe düşen maznun nâmusu belâsı kudretli avukatlara, ince düşünen adliye mütehassıslarına müracaat ediyor ve hakikaten kuvvetli bir avukatın gösterdiği yol sayesinde bundan kurtuluyor. Filvâki mahkeme olurken maznuna sual ediliyor. Fakat maznun avukatıtan aldığı dersi de ilâve ederek diyor ki; ben gencim; zenginim. Bunu daha bir çoklarının delâletiyle irza etmek suretiyle yaptım. Binaenaleyh, bu vâkadan dolayı terettübedecek cezaya razıyım; diyor. Mâlûmuâlinizdir ki bu gibi meselelerde itiraf lâzımdır. Mahkeme, bunun üzerine şahitlere müracaata mecbur kalıyor. Şahitler de bütün köylüyü töhmet altında bırakmamak için müttefikân maznunun mâsumiyetini iddia bu vakanın mürettebolduğunu ifade ediyorlar. Bu vaziyet karşısında mahkeme, maznunun beraetine hükmediyor. Şimdi encümeni adliye meyânında bulunan Şefik Beyefendiye soruyorum. Kendileri ne kadar yalancı şahitler tevkif etmiştir? Böyle vakaların mürettebolduğunu bilmiyor muydu? Bildiğine nazaran nasıl oluyor da bu lâyihanın altına diğer arkadaşlarıyla ittifak ederek imzasını atıyor? Bendeniz sureti katiyede eminim ki mahkemelere gelen zavallı Anadolu halkının bu dâvaları ya ankasdin veya ancehlin olmaktan başka bir şey değildir. Efendim! Rüşvet meselesine gelince; bendeniz öyle tahmin ediyorum ki bu da, Harbi Umumînin sahaifi âlâmından bir parçadır. Minareyi çalanlar kılıfını da hazırlar derler. Halbuki üç, beş kuruş irtikâbından dolayı mahdut kimseler mahkemelere gelmişlerdir ve bunlar meyânında yine Harbi Umumî esnasında ve onu mütaakıp senelerde pamuk tohumu yiyenler ve mezbahada kesilen hayvanla-

rın kanlariyle idamei maişet edemiyerek ölenler dahi vardır.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Fıskıyı karıştıranlardan ne haber?

REİS — Rica ederim Hilmi Bey! Söz kesmeyiniz!

OSMAN KADRİ B. (Devamla) — Evet zatıâliniz gözünüzle gördünüz, berhayat ise kulakları çınlasın. Maaşından başka dünyada medarı maişeti olmadığı halde muhafazai iffette devam etmiş ve nihayet refikasının südü kesilerek bir çocuğunu zayi ettikten sonra bile yine o mahallin kadısının vermiş olduğu bir iki ölçek darı ile bir, iki günlük maişetini temin eden bir zat bilirim ki bunun dahi bilâhara rüşvet aldığı mevsuman haber aldım. Efendiler! O günün bir kilo ekmeğini otuz beş, kırk kuruş madenî para ile, bugün ise üç yüzelli, dört yüz kuruş arasında alıyor ve hiç şüphesiz bu suretle hayatını kurtarmak maksadiyle veya âmirin emriyle veyahut bir memuru mütecebbirin vicdanını tatmin edememekte - ki günahlarını alarak ve kemali cesaretle iddia ederek emsallerini zikredebilirim - bunlar rüşvet almış addolunmazlar. Ancak Meclisin nasuhumuzu teyiden, abai ecdadımızın, evliyai ulâmamızın mütemadiyen tahzir ettikleri hukuku şahsiyeyi bile af buyurmak suretiyle gösterdikleri hâdisatı celâdetperveraneyi tasavvur buyursalardı bu kanunla memlekete af vereceklerini ve milleti temsil ettiklerini tasavvur buyurup da buraya gelmezlerdi. Bendeniz kendi kanaatimce diyor ve kuvvetle iddia ediyorum ki bu ceraimin hemen kısmı âzami belki mürettep, belki tazyik ile, belki de vicdanını tatmin edememekle husule gelmiştir. Nasıl oluyor ve nasıl bir mantaktır ki meselâ ebedî bir cehennemlik vardır, bu af buyurulabilir. Bu af - gaasıplara, sâriklere de aidolmak üzere - birkaç kısmıdır.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisar Şarki) — Şekavet hariçtir.

OSMAN KADRİ B. (Devamla) — Şekavet ve kutart tarikliğinin ayrı olduğuna tamamen kaaniim. Meclisi Âli umumî af yapmakla - zannediyorum ki Dahiliye Vekilinin de vazifesini teshil etmiş olacaktır. Bendeniz bu hususta tadil mahiyetinde bir takrir takdim ve kabulünü rica ediyorum.

REİS — Efendim müsaade buyurursanız, bu hususta Karahisar Şarki Mebusu Ali Süruri Beyin bir takriiri vardır, arz ediyorum.

ALİ SAİB B. (Kozan) — Reis Bey söz söyleyeceğiz.

Riyaseti Celileye

Heyeti Celilenin birkaç defa ihsas ettiği temayüle nazaran affa taraftar olmıyan yoktur. Semerei ihtilâf ancak affın derecesinde, nisbetinde ve şumulünde izhar ve iktitaf olunabilir ki bu da maddelerin müzakeresine intikali ile mümkün olur. Binaenaleyh kıymetli nakidi vaktin israfına sed çekmek için :

Heyeti umumiyesi hakkındaki müzakere kâfidir, maddelere geçilmesini teklif eylerim.

Karahisarî Şarki Mebusu
Ali Süruri

REİS — Efendim Karesi Mebusu Ahmed Süreyya Beyle rüfekasının da bir takrirleri vardır, arz edeceğim.

Riyasete

Müzakere kâfidir.

Mevzuu müzakere Af Kanununun zirdeki Adliye Encümeni âzasının imzaları şerhinden de anlaşıldığı üzere bizzat Encümeni Adli âzasından beş zat daha vâsi' affa taraftardır. Öteden beri bu hususa müteferri' rüfekayı kiram tarafından verilen takrir ve teklifler de hep bu mahiyette idi. Bu lâyihai kanuniyeyi Heyeti Umumiyeimize sevk eden Adliye Encümeni âzası da muhtelif efkâr ve kanaatte bulunmuşlardır. Binaenaleyh daha vâsi' bir affı umumî lâyihası ihzar edilmek üzere işbu lâyihanın Adliye Encümenine iadesini talep ve teklif ederiz.

Karesi	Çatlea
Ali Süruri	Şakir
Karesi	Ordu
Ahmed Süreyya	Faik
Kozan	Edirne
Ali	Faik
Karesi	Karesi
Osman Niyazi	Mehmed Vehbi
Erzurum	Van
Rüşdü	Münib
	Bitlis
	Resul

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Reis Beyefendi! Takririmi izah için lütfen müsaade buyurunuz!

REİS — Buyurun efendim!

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Efendim takrir okunurken bâzı arkadaşlar (ret) dediler. Bendeniz bunun ne olduğunu anlamadım. Yani «Hiç affolunmasın» mı demek istediler. (Hayır sesleri) Bendeniz de onu demek istedim; affa taraftar olmıyan arkadaşlar yoktur. Varsa bile enderdir. Peki, ihtilâfımız nerelerde olabilir? Şüphesiz affın derecesi şumulünde ihtilâf olabilir. Bâzı arkadaşlar tamamen affa taraftardır. Bâzı arkadaşlar nıfsa; bâzı arkadaşlar sülüse traftardır. Bu müşkülâtın halli nasıl olabilir? Tabii maddelerin, bilhassa birinci maddesinin müzakeresine geçilerek ekseriyet rey ve fikrinin izharı ile mümkün olabilir. (Doğru sesleri) Meselâ, Süreyya Bey arkadaşımız «Maddeler arasında tenazur yoktur» dediler. Tamamiyle haklıdır. Fakat Heyeti Celilenizin ekseriyetinin fikir ve temayülü acaba nedir? Bu anlaşılıyor ve heyeti umumiyesi hakkında ne kadar müzakere cereyan etse yine bir şey anlaşılmiyacak. İkinci cihet de eğer maddenin müzakeresine geçmeksizin encümene havale buyuracak olursanız yine maksat temin edilmiş olmaz. (Doğru sesleri) «Encümene gitsin, daha vâsi' yapın» Fakat nasıl ve ne derece yapınlar? Bunun için birinci maddesinin müzakeresine geçerek ekseriyetin fikri tamamiyle tezahür etmelidir, şeklinin tezahür etmesi için encümene gitsin. Ben takririmi izah ettim.

NECİB B. (Mardin) — Reis Bey! Ali Süruri Beyin teklifini reye koyunuz efendim.

AHMED SÜREYYA B. (Karesi) — Reis Bey; müsaade buyurunuz!

REİS — Rica ederim efendim...

AHMED SÜREYYA B. (Karesi) — Reis Bey! Bir takrir sahibi hakkında yaptığımız müsaadeyi, diğer takrir sahibi Süreyya Bey hakkında da yapmanızı rica ederim. Ben, takririmi izah ettikten sonra aleyhinde söyleyebilirler. Binaenaleyh aynı arkadaşım Ali Süruri Beye yaptığımız müsaadeyi bana da yapacaksınız. Makamı Riyaset müsavata riayet etmiş olur.

REİS — Efendim takririniz başka bir noktayı muhtevindir. Onu sonra reye koyacağım. Sırası gelince takririnizi izah buyurmaya müsaade edeceğim.

AHMED SÜREYYA B. (Karesi) — Benim izahıma hacet kaldı mı efendim?

REİS — Sonra izah edilir.

AHMED SÜREYYA B. (Karesi) — Şimdi-
den izah edersem ne olur? Efendim! Aleyhime
karar verilirse izahat ne olur?

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Arka-
daşlar! Ali Süruri Efendi arkadaşımız ve bâzı
arkadaşlar şöyle istiyorlar. Bâzı arkadaşlar da
böyle istiyorlar. Ali Süruri Efendi arkadaşımız
lisani veçhile «Affin derecesi şumulündeki ihti-
lâfın halli ancak maddelere geçilmesi ile olur.»
dediler. Pekâlâ! Affin derecesi şumulünde hap-
sanelerin kapılarını açmak yok mu? Şu halde,
eğer hapsanelerin kapılarının tamamıyla açılması
tafaftarı varsa, onun bu kürsüye çıkıp da madde
madde söz söylemesi kabildir. Onun bu kürsüye
çıkıp mantıkî bir esasla heyeti umumiyesi aley-
hinde veya lehinde bulunması lâzımdır. Şu hal-
de arkadaşlar! Böyle arkadaşlarımız varsa onla-
rın da söz hakkına hürmet etmiş olmaklığımız
için müzakere katiyen kâfi değildir. Sonra; Hoca
Efendi diyorlar ki, «Meclisin temayülâtı iki ay-
dan beri anlaşmıştır.» Meclisin temayülâtı fırka
fırka, grup grup olmak üzere iki aydan beri an-
laşmıştır ve anlaşmış olan o Meclisin tema-
yülâtına dikkat buyurunuz ki, encümendeki iki
pehlivan birbirini yenememiştir. Encümende

birbirleriyle birçok zaman çarpışıp, çarpışıp da
bir neticeye iktiran ettiremedikleri bir mesele için
neden ben heyeti umumiyesi hakkında söz söyle-
mekten mahrum kalayım? Zannetmem ki, bu,
falan ve filân mantığa sığabilsin! O halde müza-
kere katiyen kâfi değildir. Bahusus bu kadar
muazzam bir mesele hakkında zaferimizin ne ka-
dar büyük olduğunu düşünürseniz, affı umumî
meselesi de o kadar büyüktür.

AHMED SÜREYYA B. (Karesi) — Reis
Bey! Mecliste ekseriyet yoktur. Yoklama yapıl-
masını talebediyorum. Kanun reye vaz'edilemez.

REİS — Efendim müzakerenin kifayeti hak-
kındaki takririn aleyhinde de izahat verildi. Şim-
di takrirleri reye arz ediyorum. Heyeti umumiye-
ye ait müzakerenin kifayetini kabul buyuranlar
lûtfen el kaldırsın... (Kâfi değil sesleri) Aksini
reya vaz'ediyorum. Kabul buyurmıyanlar lûtfen
el kaldırsın... Müzakerenin devamını arzu buyu-
ranlar lûtfen el kaldırsın... Müzakerenin devamı
kabul edilmiştir.

Efendim, Çarşamba günü saat birbuçukta
içtima edilmek üzere Celseyi tatil ediyorum. (De-
vam edelim, devam sesleri.)

Hitamı müzakerat; saat : 5,08

